

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vzestup Brazílie jako regionální mocnosti

Lenka Houserová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Vzestup Brazílie jako regionální mocnosti

Lenka Houserová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady při zpracovávání této práce.

OBSAH

1 ÚVOD.....	9
2 REGIONÁLNÍ MOCNOSTI.....	12
3 VÝVOJ BRAZÍLIE OD POČÁTKU DEMOKRATIZACE.....	20
3.1 FERNANDO HENRIQUE CARDOSO A REAL PLÁN.....	22
3.2 VZESTUP BRAZÍLIE ZA PREZIDENTA DA SILVY.....	24
3.3 BRAZÍLIE ZA PREZIDENTKY DILMY ROUSSEFFOVÉ.....	27
4 POSTAVENÍ BRAZÍLIE V REGIONU LATINSKÉ AMERIKY.....	31
4.1 VYMEZENÍ REGIONU LATINSKÉ AMERIKY.....	31
4.2 BRAZÍLIE A JEJÍ VZTAH K REGIONU LATINSKÉ AMERIKY.....	34
4.3 BRAZÍLIE VE VZTAHU K OSTATNÍM ASPIRUJÍCÍM MOCNOSTEM V REGIONU.....	37
5 ROLE BRAZÍLIE V LATINSKOAMERICKÉ INTEGRACI.....	42
5.1 BRAZÍLIE A MERCOSUR (Společný trh jihu).....	43
5.2 BRAZÍLIE A UNASUR (Unie jihoamerických národů).....	46
5.3 BRAZÍLIE A CELAC (Společenství latinskoamerických a karibských států).....	48
6 BRAZÍLIE A SPORTOVNÍ DIPLOMACIE.....	49
7 ZÁVĚR.....	51
8 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	56
9 RESUMÉ.....	62

SEZNAM ZKRATEK

ABACC – Brazílsko-argentinská agentura pro evidenci a kontrolu jaderných materiálů

BRICS – Hospodářské uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky

CAN – Andského společenství národů

CARICOM – Karibské společenství

CELAC – Společenství států Latinské Ameriky a oblasti Karibiku

CEPAL – Hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibik

CSN – Jihoamerické společenství národů

EHS – Evropské hospodářské společenství

FOCEM – Fond pro strukturální konvergenci v MERCOSURu

FTAA – Americká zóna volného obchodu

GIGA – Německý institut pro globální a teritoriální studia

IBSA – Diskusní fórum mezi Indií, Brazílií a Jihoafrickou republikou

ILO – Mezinárodní organizace práce

LAFTA – Latinskoamerické sdružení volného obchodu

MCCA – Středoamerický společný trh

MERCOSUR – Společný trh jihu

MMF – Mezinárodní měnový fond

NAFTA – Severoamerická zóna volného obchodu

OAS – Organizace amerických států

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

UNASUR – Unie jihoamerických států

UNITAID – Světová zdravotní iniciativa

WB – Světová banka

1 ÚVOD

Tématem předkládané bakalářské práce je vzestup Brazílie jako regionální mocnosti. Vzestup regionálních mocností je v současné době velmi aktuálním a diskutovaným tématem. Jeho počátek se datuje od ukončení studené války, které dalo vzniknout multipolárnímu (uni-multipolárnímu) mezinárodnímu systému. V jednotlivých regionech se začaly formovat a uplatňovat svůj vliv dosud potlačované mocnosti. Jednou z těchto mocností je právě Brazílie, která v posledních desetiletích zaznamenala velký ekonomický a politický vzestup. Brazilská federativní republika výrazně zvyšuje svoji mocenskou pozici. V mezinárodním politickém a ekonomickém prostředí hraje stále důležitější regionální i globální roli. Řadí se mezi nejlidnatější demokracie, disponuje velkými zásobami nerostných surovin a její ekonomická síla roste velmi rychle. Nyní patří mezi největší ekonomiky světa. V současné době Brazílie představuje nejlivnějšího aktéra v regionu Latinské Ameriky.

Práce je případovou studií věnující se Brazílii a jejím specifickým vlastnostem, které ji staví do vůdčí pozice uvnitř regionu Latinské Ameriky. Cílem práce je prostřednictvím zkoumání brazilské zahraniční politiky stanovit, zda Brazílie splňuje či nespĺňuje podmínky regionální mocnosti v regionu Latinské Ameriky. Výzkumnou otázkou tedy je, zda Brazílie vyhovuje kritériím regionální mocnosti.

Regionální mocnosti jsou charakteristické vůdcovstvím, stále se rozvíjející ekonomikou a širším zapojením do zahraniční politiky. Brazílie vnímala svůj potenciál již od nezávislosti na Portugalsku v roce 1822 (Bethell 2010b: 1). Zejména ale v posledních třech dekáдах Brazílie prošla velkými ekonomickými, sociálními a politickými změnami, které ji uvedly do významné pozice v regionu Latinské Ameriky. Aby bylo možné hovořit o Brazílii jako o regionální mocnosti, je důležité tento pojem, se kterým budu v průběhu celé bakalářské práce pracovat, vysvětlit. V teoretické části práce se tedy budu věnovat specifikaci regionální mocnost. V odborné literatuře neexistuje pro regionální

mocnost obecná definice. Problematice regionálních mocností se věnuje mnoho teoretiků mezinárodních vztahů, ale každý z nich přikládá význam odlišným aspektům. Uvedu proto několik kritérií regionálních mocností od různých autorů. V následující kapitole se zaměřím na historický vývoj Brazílie od počátku demokratizace. Zejména se budu věnovat historickým událostem, které ovlivnily směr a vývoj brazilské zahraniční politiky, a jež zformovaly mocenský potenciál země. Jelikož v Brazílii mají hlavy státu výrazný vliv na formování zahraniční politiky, rozhodla jsem vývoj Brazílie rozdělit do tří podkapitol podle prezidentů a prezidentky, kteří zrovna v té době byli u moci. Ekonomický a politický vzestup Brazílie zaznamenala především během vlády prezidenta Fernanda Henriqua Cardosa a prezidenta Luize Inácia Luly da Silvy. Prezident Fernando Henrique Cardoso započal éru reforem zaměřených na socioekonomický rozvoj země. Prezident Lula da Silva pokračoval v jeho stopách a vedl si ještě mnohem lépe. Během jeho administrativního období Brazílie posílila své ekonomické a politické vztahy napříč celým regionem Latinské Ameriky, nejvíce však v oblasti Jižní Ameriky. Vytvořila si dobré vztahy s odvěkým rivalem Argentinou i s ostatními státy v regionu. Zasadila se o rozvojovou pomoc a zavázala se udržovat v regionu bezpečnost a šířit hodnoty demokracie. Podílela se například na vzniku Unie jihoamerických států (UNASUR), která propojila do té doby rozdělený subregion Jižní Ameriky na dva spolky – Andské společenství a Společný trh jihu (MERCOSUR).

Tato práce je zaměřena na vzestup Brazílie v rámci svého regionu. Region je ovšem možné definovat z různých úhlů. Proto v následující kapitole představím a specifikuji region Latinské Ameriky a upřesním, jaké v něm má postavení Brazílie. Od demokratizace Brazílie navázala vztahy s dalšími jihoamerickými státy ve snaze dosáhnout prominentní pozice v regionu Latinské Ameriky. Získala významnou pozici v několika regionálních uskupeních jako je již zmíněná Unie jihoamerických národů, Společný trh jihu či Společenství latinskoamerických a karibských států (CELAC). Brazílie je součástí i několika dalších mezinárodních organizací s přesahem mimo region Latinské Ameriky. Jedná se například o Organizaci spojených národů (OSN), Hospodářské uskupení

Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky (BRICS) či Organizaci amerických států (OAS). Zejména postavení Brazílie v MERCOSURu a UNASURu je důležité, neboť se stalo jednou z příčin vyprofilování země do role regionálního lídra. Cílem této kapitoly tedy je představit nejdůležitější integrační procesy v Latinské Americe, které napomohly posílit regionální postavení Brazílie.

V současné době je možné Brazílii zařadit také mezi státy, které disponují tzv. soft power. V posledních několika letech se aktivně zapojovala například do rozvojové politiky v rámci OSN, kdy se zúčastnila různých peacekeepingových misí. Země se podílí i na jiných humanitárních aktivitách a přispívá do mnohostranných rozvojových institucí. V Latinské Americe je například významným donorem při budování infrastruktury napříč regionem. Přispívá také členským státům MERCOSURu a UNASURu na hospodářský rozvoj. Brazílie se snaží navazovat přátelské vztahy nejen se státy regionu. V roce 2014 se stala již podruhé hostující zemí mistrovství světa ve fotbale. Nyní se připravuje na letní Olympijské hry, které se budou konat v brazilské metropoli Rio de Janeiro v roce 2016. Reprezentaci Brazílie pomocí sportovní diplomacie považují za zajímavý tah, a proto tomuto tématu věnuji poslední kapitolu.

V závěrečné části práce shrnu a zhodnotím výsledky svého bádání. Za pomoci informací a poznatků, které získám v průběhu psaní, stanovím, zda Brazílie naplňuje kritéria regionální mocnosti.

Informace potřebné ke zpracování tématu budu čerpat z několika knih, nejvíce však z odborných článků. Poměrně velkou pozornost věnují problematice regionálních mocností autoři, jejichž články vycházejí při Německém institutu pro globální a teritoriální studia. Protože je téma regionálních mocností v současné době poměrně aktuální, budu také hojně pracovat s internetovými zdroji.

2 REGIONÁLNÍ MOCNOSTI

Konec studené války hluboce ovlivnil charakter mezinárodního uspořádání. Do popředí v tomto nově uspořádaném prostředí začala pronikat regionální politika. Tento poválečný fenomén je v mezinárodních teoriích nazýván jako nový regionalismus. Globální mocnosti přestaly uplatňovat svůj vliv v regionech, a proto se zde začaly formovat různé druhy mocností, mezi které řadíme i regionální mocnosti. Region se tak stal trvalým předmětem diskuze v mezinárodních studiích (Flemes – Nottle 2010: 2–3; Hurrell 2010: 2–3).

Globální systém má tendenci se měnit. V souvislosti s proměnami globálního systému se mění i určení jednotlivých regionů. Proto se při definování regionu můžeme setkat s několika praktickými i empirickými problémy. Vezměme si například Ameriku. Máme zde Severní Ameriku a Latinskou Ameriku? Nebo bychom měli raději rozlišovat mezi Severní Amerikou, Střední Amerikou a Jižní Amerikou? Mnohdy bývá problém například se zařazením Mexika, které je někdy součástí Severní Ameriky a jindy Latinské nebo Střední Ameriky (Flemes – Nottle 2010: 1–2).

Koncept regionu je hojně rozšířený mezi teoretiky mezinárodních vztahů. Málokterý z nich však vystihne jeho přesnou definici. Ve většině případech se proto můžeme setkat s definicemi, které jsou neúplné a slouží pouze k vymezení konkrétního regionu, o který se autor zajímá. Některé definice jsou omezené pouze na geografické určení, jiné naopak na abstraktní vymezení regionu bez ohledu na geografii. Region má nejen geografickou, ale i politickou dimenzi. Geograficky vymezený region je subsystém v globálním systému, který tvoří několik mezi sebou sousedících států. Na druhou stranu, region může být vytvořen politicky, aniž by jeho geografické rozložení respektoval. Politicky definovaný region je naopak určen vzájemnou ekonomickou závislostí, společnými hodnotami nebo bezpečnostními zárukami (Flemes – Nottle 2010: 2–3; Hurrell 2010: 2–3). Mezinárodní politické regiony lze rozlišit

na transnacionální regiony, transhraniční regiony a makroregiony (panregiony). Jako panregion je označován prostor s určitými jednotícími politicko-civilizačními prvky, které jej současně odlišují od jiných panregionů (Cabada, Ladislav – Šanc, David 2011: 7). V rámci politického vymezení regionu, dominuje Brazílie panregionu Latinské Ameriky, neboť zde zajišťuje bezpečnostní ochranu ostatním státům a vévodí regionálnímu obchodu.

Dále ještě teorie mezinárodních vztahů rozlišují mezi dvěma typy regionů. Státy uvnitř regionu jsou spojeny potřebou ekonomické spolupráce nebo potřebou společné obrany. V současné době regiony vykazující většinou obojí, neboť ekonomika a obrana regionu se vzájemně prolínají. Důkazem jsou regionální instituce vystavěné jak na ekonomické spolupráci, tak i instituce zajišťující bezpečnost a obranu (Flemes – Nottle 2010: 3).

Nejen koncept regionu je sporným tématem. To samé můžeme říci i o konceptu moci. Moc je velmi diskutabilní pojem, který se dá jen stěží přesně měřit. Na moc je možné nahlížet z různých teoretických úhlů. Moc byla hlavním konceptem realistické tradice v mezinárodních vztazích, jejíž klíčovým faktorem byla vojenská síla. I přesto realistická tradice nezachycuje úplnou složitost a rozmanitost moci. Stejně tak ani liberální či konstruktivistický přístup (Flemes – Nottle 2010: 1–3). Někteří autoři definují moc jako schopnost vytvářet změny nebo jim naopak odolávat. Jiní si pod mocí představují schopnost získat to, co chtějí. Další definice zase říká, že moc je schopnost konat věci, které chceme a současně možnost ovlivňovat ostatní aktéry v různých sociálních situacích, abychom dosáhli chtěného výsledku. Stát má moc v takovém případě, jestliže disponuje relativně velkým počtem obyvatelstva, velkým teritoriem, množstvím přírodních zdrojů, ekonomickou silou a sociální stabilitou (Nye 2011: 6).

Světová politika se vždy vyznačuje usilováním o moc. Struktura globální moci během studené války byla vždy bipolární. Současná struktura moci je výrazně odlišná. Samuel Huntington nynější mezinárodní politiku označuje za hybridní unipolární model (tzv. uni-multipolární) s jednou supervelmocí a několika hlavními mocnostmi, které usilují o výhodné postavení v mezinárodním systému

(Huntington 1999: 35–36). Existují tři způsoby, jak může stát dosáhnout zamýšleného výsledku. Stát si moc vynutí silou, finančním obnosem nebo upoutáním pozornosti. Joseph Nye rozlišuje mezi dvěma typy moci, tzv. tvrdá moc (*hard power*) a měkká moc (*soft power*). Pro *hard power* je typické vynucování moci vojenskou a ekonomickou silou nebo finančními prostředky. *Soft power* naopak rozumíme schopnost dosažení požadovaných výsledků prostřednictvím přitažlivosti státu (Nye 2009: 161). Nástroji *soft power* jsou například veřejná diplomacie, rozhlasové či televizní vysílání, rozvojová pomoc, líbivá kultura nebo hodnoty státu (Nye 2009: 162–163). Na státy, které mají *soft power* je nahlíženo pozitivně, narozdíl od států, které disponují *hard power*. Ve spojitosti s konceptem moci se používá pojem vůdcovství (*leadership*). Moc a *leadership* jsou neoddělitelně spjaty. V dnešní době jsou za vůdce považovány spíše ty státy, které disponují převážně *soft power* (Nabers 2010: 55–56). Prostředky *soft power* však nevyřeší veškeré problémy státu, a proto je dobré *soft power* a *hard power* kombinovat. Takovou moc poté nazýváme tzv. chytrou mocí (*smart power*) (Nye 2009: 162–163). Velké množství regionálních mocností jako Brazílie, Čína, Indie nebo Jihoafrická republika uplatňují své zájmy zejména prostřednictvím *soft power* (Kappel 2011: 275). Je dobré říci, že moc je relativní pojem a za pozornost a následování ostatních států se musí vždy platit (Hurrell 2010: 16).

Skutečností, že jsou termíny *region* a *moc* vykládány v teoriích mezinárodních vztahů odlišně, se stává koncept regionálních mocností obtížnější a mnohotvárnější, a jak konstatoval Andrew Hurrell (2010:15), fascinující a frustrující zároveň.

Jak již bylo poznamenáno, konec studené války zapříčinil mnoho změn v mezinárodním systému. Globální rozložení moci v průběhu studené války bylo v zásadě bipolární. V takovém systému existovaly dvě supermoci, jejichž vzájemné vztahy zcela ovlivňovaly mezinárodní politiku. Ostatní státy potřebovaly zajistit svoji bezpečnost, a proto uzavíraly koalice s jednou či druhou supermocí. V rámci těchto koalic dominantní mocnosti uplatňovaly svůj vliv

a vytvářely tak dva navzájem zneprátelené bloky. Struktura mezinárodního systému po studené válce, tedy ta současná, je velmi odlišná. Podle Samuela Huntingtona (1999: 35–36) se jedná o hybridní model, tzv. uni-multipolární, ve kterém existuje současně jedna supermocnost a několik dalších hlavních mocností.

Během 90. let 20. století tedy došlo k výraznému posunu politické a ekonomické moci ve světě, a to souvisí s vzestupem regionálních mocností (Kappel 2011: 275). Nyní ústřední regionální mocnosti nabývají významného postavení v jednotlivých regionech světa. Od supermocností se odlišují tím, že nejsou schopné šířit své zájmy a schopnosti po celém světě (Huntington 1999: 36).

Existuje mnoho rozdílných definic regionálních mocností, které kombinují prvky různých přístupů mezinárodních vztahů jako je například mocenská základna uvnitř státu, mocenské zdroje, regionální interakce nebo role regionálních institucí. Bez hlubšího zamyšlení není těžké určit státy, které by mohly být identifikovány jako regionální mocnosti. Autoři Flemes a Nolte mezi regionální mocnosti řadí Brazílii, Čínu, Indii, Rusko a Jihoafrickou republiku (Flemes – Notle 2010: 1). Naproti tomu Samuel Huntington považuje za regionální mocnosti například i Německo s Francií v rámci regionu Evropy nebo Írán v regionu jihozápadní Asie (Huntington 1999: 36). Jiní analytici zahrnují ještě další státy jako je Austrálie, Egypt, Nigérie, Indonésie, Mexiko, Venezuela a někdy i Izrael (Flemes – Notle 2010: 1).

Vedle hlavních regionálních mocností existují v rámci regionu ještě menší regionální mocnosti tzv. mocnosti druhého řádu (*secondary regional powers*), které často prosazují politiku, která je v rozporu s politikou a zájmy hlavní regionální mocnosti. Do role takových regionálních mocností lze dosadit například Argentinu, Velkou Británii, Japonsko nebo Saudskou Arábii (Huntington 1999: 36). V případě regionu Latinské Ameriky tedy máme Brazílii aspirující na regionální mocnost a současně Argentinu, také velmi vlivný stát v regionu, který patří mezi regionální mocnosti druhého řádu, a který se snaží Brazílii konkurovat. V regionu Latinské Ameriky se objevuje ještě jeden

významný hráč, a to Venezuela, která bývá někdy také označována za malou regionální mocnost.

Teoretici mezinárodních vztahů se v identifikaci regionálních mocností rozcházejí. Důvodem je nedostatek analytických nástrojů k jejich určení, porovnání a zároveň jejich rozlišení od tzv. velkých mocností (*great powers*)¹ nebo středních mocností (*middle powers*)². V mnoha případech stát, který splňuje podmínky regionální mocnosti, splňuje současně i podmínky pro zařazení mezi velké či střední mocnosti. Za regionální a současně i za velké mocnosti je možné považovat supermocnost a několik dalších hlavních mocností jako například Indii, Čínu nebo Rusko. Naopak mezi regionální i střední mocnosti patří Indie, Brazílie či Jihoafrická republika. Brazílie je definována také jako střední mocnost v souvislosti s její aktivní zahraniční politikou a možnostmi na globální úrovni. Přestože se zařazení mocností takto překrývá, existuje způsob jak regionální mocnosti odlišit od ostatních. Jejich moc nad zdroji a vůdčí schopnosti jsou ve větší míře omezené pouze na oblast jejich regionu. Regionální mocnosti dále nesou břímě odpovědnosti za regionální bezpečnost a udržení regionálního pořádku (Flemes – Notle 2010: 5–6; Nolte 2010: 883).

Status regionální mocnosti se odvíjí od materiální a ideologické moci, ale současně také od hierarchie ostatních států (Flemes – Notle 2010: 5–6). Regionální mocností může být také stát, který nedisponuje příliš velkou materiální nebo ideologickou mocí, ale protože v rámci jeho regionu existují pouze menší a slabší státy, je tento stát považován za mocnost. Takový status je podmíněn tím, že ostatní státy v regionu uznávají jeho legitimitu a autoritu regionální mocnosti.

¹ Velké mocnosti neboli “great powers“ jsou státy, které jsou schopné prostřednictvím jejich ekonomické, politické a vojenské síly prosazovat svoji moc nad rámec světové demokracie. Andrew Hurrell uvádí 4 kritéria pro definování velkých mocností: schopnost přispívat k mezinárodnímu pořádku, vnitřní soudržnost státu umožňující efektivní jednání, ekonomická moc (vysoká úroveň ekonomického růstu) a vojenská moc, prostřednictvím které může stát soutěžit s ostatními dominantními mocnostmi (Flemes – Notle 2010: 5).

² Za střední mocnosti neboli “middle powers“ jsou označovány státy, které nejsou supermocnostmi ani velkými mocnostmi, ale přesto mají mezinárodní vliv (Flemes – Notle 2010: 5).

Co se týče mezinárodního rozložení moci, regionální mocnosti preferují multipolární systém, ve kterém by mohly prosazovat své zájmy unilaterálně i multilaterálně, aniž by nebyly pod tlakem silnější mocnosti. Téměř všechny regionální mocnosti se obávají zvrhnutí současného multipolárního (uni-multipolárního) systému k unipolárnímu, a proto podporují zájmy, které jsou často odlišné od zájmů globální mocnosti (Huntington 1999: 37). Pro regionální mocnosti je globální mocnost automaticky hrozbou, neboť nechtějí, aby globální mocnost prosazovala své zájmy uvnitř regionu, kde dominují (Huntington 1999: 43). Regionální mocnosti druhé řádu mají naopak se supermocností přátelštější vztahy, poněvadž s její pomocí mohou konkurovat hlavní regionální mocnosti (Huntington 1999: 36).

Pojem regionální mocnost je mezi vědci hojně užívaný, přesto neexistuje jeho jednotná definice. Detlef Nolte (2007: 893), člen Německého institutu pro globální a teritoriální studia (GIGA), pod regionální mocností rozumí stát, který je součástí regionu, a který je geograficky, ekonomicky, politicky a ideologicky vymezen. Stylizuje se do vůdčí role v regionu a ovlivňuje geopolitické vymezení a politicko-ideologickou strukturu regionu. Dále takový stát disponuje materiálními, organizačními a ideologickými zdroji pro prosazování své moci v regionu. Je ekonomicky, politicky a kulturně spojen s regionem. Má velký vliv na otázky týkající se regionu a tento vliv uplatňuje prostřednictvím regionálních vládních struktur. Dále regionální mocnost definuje regionální bezpečnostní agendu a je uznávána jako vůdčí stát nebo alespoň respektována jinými státy uvnitř i vně regionu. Regionální mocnost by se měla zapojovat do regionálních i globálních fór a institucí, kde reprezentuje zájmy svého regionu.

Existují i jiné definice regionální mocnosti s částečně rozdílnými kritérii. Například Robert Kappel, někdejší prezident Německého institutu pro globální a teritoriální studia, definuje regionální mocnost následovně. Regionální mocnost je ekonomickou mocností, která má schopnost ovlivňovat regionální i globální dění. Disponuje relativně velkým počtem obyvatelstva a ovládá poměrně

rozsáhlé území. Regionální mocnost dosahuje většího hospodářského růstu, než je v daném regionu běžné. Hraje tak důležitou roli v oblasti obchodu nejen napříč regionem, ale i v globálním měřítku. Regionální mocnost se průmyslově a technologicky rozvíjí. Její výdaje na výzkum a rozvoj se blíží úrovni členských států Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Regionální mocnost poskytuje veřejné statky v podobě stabilní měny, spolehlivé měnové politiky a rozvojové pomoci. Svoji ekonomickou silou ovlivňuje rozvoj na regionální i globální úrovni. Její role na řízení regionu stále roste (Kappel 2011: 275–276).

Na poslední více obecné definici, kterou představím, se shodují autoři Schoeman, Schirm, Nolte a Flemes. Jako regionální mocnost chápou stát, který a) je součástí geograficky vymezeného regionu, b) je připraven ujmout se vůdcovství v regionu (*leadership*), c) disponuje potřebnými materiálními a ideologickými schopnostmi, které jsou klíčové pro regionální mocnosti d) a má velký vliv na regionální záležitosti (Flemes – Nolte 2010: 6–7).

Z předchozích definic regionálních mocností můžeme vypočítat jak společné, tak rozdílné prvky. Různí autoři totiž přikládají význam odlišným věcem, zvláště pokud se jedná o konkrétní případy. Z definic je možné vypočítat několik společných znaků regionálních mocností. Patří sem například silná ekonomická politika. Dále se mocnost musí zapojovat do integračních procesů uvnitř regionu. Nejlépe by sama měla být jejich strůjcem či jejich vedoucím představitelem. Stát aspirující na regionální mocnost musí být také politicky stabilní a zajišťovat svým občanům veškerá občanská práva a veřejné statky. Dalším důležitým bodem je schopnost takového státu ujmout se vůdčí role v regionu tak, aby jej ostatní státy respektovaly.

Pro vzestup regionálních mocností je klíčová neustále se rozvíjející a fungující ekonomika. Někdy je možné se setkat s pojmenováním regionálních mocností jako tzv. rozvíjející se ekonomiky (*emerging economies*). Přestože je současný mezinárodní systém multipolární či uni-multipolární, v důsledku rostoucího

potenciálu regionálních mocností ve světové ekonomice, se může mezinárodní systém přetvořit do tzv. multiregionálního systému (Flemes 2010: 94).

3 VÝVOJ BRAZÍLIE OD POČÁTKU DEMOKRATIZACE

Brazílie vnímala svůj potenciál již od počátku 19. století, zejména po získání nezávislosti na Portugalsku v roce 1822 (Bethell 2010b: 1). Avšak ani krátce po demokratizaci v roce 1985 nebylo možné vypořádat její hlubší zapojení v regionu. Jedním z důvodů byla skutečnost, že Brazílie je bývalou portugalskou kolonií, nacházející se v regionu, kde převažují bývalé španělské kolonie. Ačkoli se mnoho brazilských intelektuálů začalo postupem času ztotožňovat s regionem Latinské Ameriky, ještě v 90. letech 20. století většina obyvatel stále přemýšlela o Latinské Americe jako o španělské Americe (Bethell 2010a: 1–2).

Pohled Brazílie na region se výrazně změnil až za vlády prezidenta Cardosa (1995 – 2002) a Luly da Silvy (2003 – 2011)³. V této době se Brazílie plně integrovala do Latinské Ameriky a zahájila aktivní ekonomickou a politickou spolupráci s ostatními státy regionu. Důraz v zahraniční politice na ekonomickou a politickou spolupráci během vlády prezidenta da Silvy se promítl v myšlení Brazílie samotné. Poprvé v té době o sobě Brazílie začala přemýšlet jako o regionální mocnosti (Bethell 2010a: 3–4).

Brazílie si od nezávislosti prošla řadou vzestupů a pádů. Po odtržení od Portugalska vzniklo nezávislé Brazilské císařství, avšak v roce 1889 bylo císařství svrženo a od této doby se datuje vznik Brazilské federativní republiky. Dvacáté století bylo pro Brazílii ve znamení střídání kvazi-demokratického režimu s režimem autoritářským. Po několika desetiletích diktátorského režimu, se Brazílie v roce 1985 stala opět demokracií (Pio 2013).

Proces demokratizace brazilské politiky započal již v roce 1979, kdy Brazílie upadla do ekonomické krize. Po ropné krizi v roce 1979 vzrostly úrokové sazby po celém světě, a to mělo výrazný dopad na brazilskou ekonomiku. Mezi obyvateli Brazílie rostla nedůvěra v armádu a nespokojenost. Na takovýto sled událostí zareagovala armáda liberalizujícími reformami a postupným přechodem

³ World Leaders List (2015). *Brazil President List* (<http://www.worldleaderslist.com/brazil-presidentlist.php>, 2.3.2015).

k demokracii. Postupně byly upraveny zákony o volbách, politických stranách a přímé demokracii. Vše vyústilo v prezidentské volby v roce 1985, ve kterých zvítězil opoziční kandidát Tancredo Neves. Nicméně, Tancredo Neves se vlády neujal, neboť nedlouho na to zemřel. A proto se prezidentem stal tehdejší viceprezident José Sarney, jeden z hlavních představitelů předchozí autoritářské vlády (Pio 2013).

Konec 80. a počátek 90. let v Brazílii se nesl v duchu upevňování demokratického režimu. Sarneyho vystřídal prezident Fernando Collor de Melo. Toto období se vyznačuje ekonomickými reformami (Collor plán) a implementací Cardoso Real plánu, který zavedl novou měnu tzv. reál, zpřísnil měnovou politiku, zavedl plovoucí kurzový systém, omezil výdaje a zvýšil daně. Fernando Collor byl z důvodu obvinění z korupce roku 1992 odvolán z funkce. Nahradil jej viceprezident Itamar Franco (Carrasco – Williams 2012: 3). Od 90. let Brazílie začala budovat “image“ státu, který je založen na principech soft power. Liberalizovala mezinárodní obchod a prohlubovala vztahy s ostatními rozvíjejícími se státy. I přes veškerá opatření se brazilská ekonomika stále potýkala s četnými problémy.

Real plán na snížení inflace, zavedený ministrem financí Fernandem Cardosou, však zaznamenal úspěch a v roce 1995 jej vynesl až do prezidentského křesla. Cardoso v pozici prezidenta setrval obě funkční období. V lednu roku 2003 prezidentskou funkci převzal Luiz Inácio Lula da Silva, který pokračoval v Cardosoovo ortodoxní hospodářské politice (Pio 2013). Během jeho administrativního období zaznamenala Brazílie ekonomický a politický rozvoj a začala se více zapojovat do integračních procesů v regionu Latinské Ameriky. Brazílie začala více investovat do infrastruktury, zvýšila přímé zahraniční investice a zkvalitnila funkce státních institucí. Ekonomické a politické zapojení v regionu přimělo Brazílii na sebe nahlížet jako na regionální mocnost.

Po druhém volebním období v roce 2011 prezidenta Silvu vystřídala u moci Dilma Rouseffová, zastupující Stranu pracujících stejně jako Lula da Silva. Dilma Rouseffová je v pozici prezidentky dodnes (Winter – Boadle 2014).

Vzestup Brazílie je spojen s řadou reforem, zejména ekonomických, politických a sociálních. Jejich hlavními iniciátory byli prezidenti Cardoso a da Silva. Cardoso se zasloužil hlavně o hospodářskou obnovu Brazílie, naopak da Silva je uznávaný zejména pro svoji zahraniční politiku, pomocí které získala Brazílie významné postavení nejen v regionu Latinské Ameriky.

3.1 FERNANDO HENRIQUE CARDOSO A REAL PLÁN

Od roku 2000 se brazilská ekonomika začala dramaticky rozvíjet. Spolu s ekonomikou rostlo také materiální bohatství státu. Mezinárodní systém se otevřel regionálním mocnostem a Brazílie se pomalu začala ujímat vůdčí pozice v regionu Latinské Ameriky.

Fernando Henrique Cardoso se stal ministrem financí za prezidenta Franca v době, kdy v Brazílii převládal pesimismus související se špatnou hospodářskou situací země. Nejdůležitějším bodem jeho politiky bylo zastavení inflace a stabilizace brazilské ekonomiky. Prostředkem k dosažení jeho cílů byl Real plán, který se zakládal na několika základních strategiích: vyvážený rozpočet, nová státní měna, mírně nadhodnocený kurz a vysoká reálná úroková sazba.

Plán se stal klíčovým prostředkem v boji proti hyperinflaci, která sužovala Brazílii od 80. let. V roce 1993 dosahovala inflace 2 489 procent. Do roku 1997 se podařilo inflaci snížit až na 4 procenta. Stabilizace státní ekonomiky byla pouze jedním z mnoha kroků, které musela Brazílie podstoupit. Následovala reforma státu či nový rozvojový program a posílení ochrany státu (Edwards 2008: 119–120). Jak již bylo zmíněno, po období, během kterého byla státní měna pětkrát změněna, brazilská vláda přijala v červenci 1994 novou měnu reál⁴. Mezinárodní měnový fond (MMF) plán schválil a poskytl Brazílii půjčku, aby se mohla vypořádat se svým zahraničním dluhem.

⁴ MercoPress (2014). Two decades of the Real, the currency that helped Brazil trust financial stability (<http://en.mercopress.com/2014/07/02/two-decades-of-the-real-the-currency-that-helped-brazil-trust-financial-stability>, 27.2.2015).

Obyvatelé Brazílie vnímali úspěch Real plánu a Cardoso se stal velmi populárním. V roce 1994 vyhrál volby. V lednu roku 1995 nastoupil do funkce a udržel si ji dvě funkční období. Již během jeho prvního administrativního období se ale začaly objevovat nedostatky plánu. Přestože brazilská inflace klesala velmi rychle, oproti ostatním státům, se kterými Brazílie obchodovala, byla stále příliš vysoká. To vedlo k obavám ohledně nadhodnocení měny a rostoucího obchodního deficitu. Dále plán závisel na vysokých reálných úrokových sazbách, které bránily dalšímu růstu (Edwards 2008:120–121). Cardoso řešil nedostatek financí privatizací. V Brazílii privatizační proces započal již v 80. letech, svého vrcholu ale dosáhl až během Cardosoovy administrativy. Cardoso zprivatizoval největší státní firmy v Brazílii, a zajistil tak přísun několika bilionů dolarů do státního rozpočtu. Na privatizaci se významně podílelo i několik zahraničních investorů (Edwards 2008:122).

Brazilská ekonomika ale začala postupně upadat. Kvůli nadhodnocení měny se stal vývoz nákladnější než dovoz. Země byla na pokraji krize a hrozila jí devalvace měny. Měna reál byla stavebním kamenem Cardosoova Real plánu, obyvatelé Brazílie se obávali, že pokud by došlo k její devalvaci, pravděpodobně by následoval návrat k hyperinflaci. Přesto nakonec musela Brazílie měnu v roce 1999 devalvovat. Ukázalo se, že obavy z hyperinflace byly přehnané. Po několika měsících se ekonomická situace uklidnila. Úrokové sazby klesly a Brazílie začala opět vyvážet do zahraničí (Edwards 2008: 123–124).

V roce 2001 upadla do ekonomické krize Argentina, a to ovlivnilo taktéž brazilskou ekonomiku, vzhledem k blízkosti a postavení Argentiny jako významného obchodního partnera Brazílie (Edwards 2008:124). Špatnou hospodářskou situaci v Brazílii taktéž ovlivnily ekonomické problémy ve Spojených státech amerických, které se potýkaly s úpadkem na akciovém trhu. Situace se ještě zhoršila, když Brazílii postihlo období sucha. Vláda musela přijmout několik opatření, která nebyla příliš populární.

V této době, kdy se Brazílie nacházela v těžké hospodářské situaci, se konaly prezidentské volby. Brazilská ústava neumožňuje třetí kandidaturu a tak

za Brazílskou sociálně-demokratickou stranu, jejímž členem byl Cardoso, kandidoval José Serra, ale neuspěl. Do prezidentské funkce byl zvolen opoziční kandidát Luiz Inácio Lula da Silva, ze Strany pracujících⁵.

3.2 VZESTUP BRAZÍLIE ZA PREZIDENTA DA SILVY

Někteří brazilští představitelé se obávali nástupu Luize Inácia Luly da Silvy do prezidentské funkce. Da Silva pocházel ze Strany pracujících, a proto se domnívali, že jeho levicová politika nepřinese Brazílii nic dobrého. Situace však byla odlišná. Svoji aktivní zahraniční politikou se zasloužil o vzestup Brazílie nejen v rámci regionu Latinské Ameriky, ale i na globální úrovni. Klíčovými prvky jeho rozhodování byla kreativita a sebevědomí. Prezident da Silva zaujal v zahraniční i domácí politice jasný a nebojácný postoj, úměrný velikosti a aspiraci Brazílie.

Během administrativního období prezidenta da Silvy Brazílie výrazně posílila na poli mezinárodních vztahů. V této době započala svoji zahraniční politiku založenou na principech soft power. Svoji přítomností na světových a regionálních ekonomických a politických debatách zvýšila svůj potenciál stát se regionální mocností. Obnovila a prohloubila své vztahy jak s USA nebo EU, tak i se státy globálního jihu⁶ jako je Čína, Indie, Rusko nebo Jihoafrická republika (tzv. státy G4). Její prioritou se stalo angažmá v regionu. Začala se více zajímat o regionální instituce a zasloužila se o vznik několika dalších regionálních uskupení. Zvláště aktivní byla Brazílie v prosazování stabilní demokratické vlády v Jižní Americe (Hirst 2009:1–2).

Brazílie se začala prosazovat i na poli OSN. Její diplomatická aktivita rostla a stala se rozmanitější. Tento posun je možné pozorovat například při účasti

⁵ Political Database of the Americas (2005). *Federal Republic of Brazil/2002 Presidential Election* (<http://pdba.georgetown.edu/Elecdata/Brazil/pres02.html>, 27.2.2015).

⁶ Výraz Globální jih odkazuje převážně na rozvojové státy Afriky, Latinské Ameriky a Asie. Takové země jsou často spojovány s ekonomickými, sociálními a politickými otřesy. Na druhou stranu jejich rozvíjející se trhy mají naději pro velký hospodářský růst (UNDP 2004).

na stabilizační misi OSN na Haiti (MINUSTAH) v roce 2004, kde Brazílie převzala vojenské velení (Hirst 2009:1–2). Současně se Brazílie začala dožadovat vlivnějšího postavení v OSN, a to přímo jako stálý člen Rady bezpečnosti. Společně s Německem, Indií a Japonskem zahájila kampaň za reformu stálých i nestálých členů Rady bezpečnosti OSN. V reformě ji podpořilo několik významných státníků jako tehdejší francouzský prezident Nicholas Sarkozy nebo britský vicepremiér Nick Clegg (Amorim 2010: 221). Během vlády da Silvy hrála Brazílie důležitou roli i v řadě jiných mezinárodních uskupeníh jako G20 nebo Světová obchodní organizace (WTO).

Da Silvovou strategií v ekonomické oblasti byla diverzifikace obchodních partnerů. Obchod probíhal převážně s rozvíjejícími se státy. I přesto, že za takové rozhodnutí sklídl da Silva mnoho kritiky, později toto opatření pomohlo Brazílii zmírnit dopady světové finanční krize z roku 2008 (Amorim 2010: 215). Na domácí půdě se da Silva rozhodl bojovat s chudobou a nezaměstnaností. Byl strůjcem několika sociálních programů na zlepšení situace v zemi. Jedním z nejznámějších byl program *Bolsa Familia*, který zajišťoval měsíční peněžní příspěvky chudým rodinám, aby jejich děti mohly chodit do školy a byla jim poskytována řádná lékařská péče (Meyer 2014: 4).

Jedna z mnoha věcí, které charakterizují Brazílii jako stát disponující soft power, je její aktivní zapojení do problematiky životního prostředí. Brazílie začala hájit princip společné, ale diferencované odpovědnosti, který říká, že historicky bohaté země mají podíl na globálním oteplování, přičemž uznává právo chudých zemí se rozvíjet. Brazílie se rovněž angažovala v boji za úplné odstranění jaderných zbraní (Amorim 2008: 219). Jedním z dalších principů da Silvovy zahraniční politiky byla podpora rozvoje nejchudších států. Věřil, že taková podpora, která nebude v rozporu se zájmy Brazílie, bude přínosem jak Brazílii samotné, tak i celému světu. Během da Silvovy administrativy začala Brazílie výrazně poskytovat humanitární pomoc. Angažovala se v jiho-jihní spolupráci (South-South Cooperation)⁷, někdy také za pomoci mezinárodních institucí jako je

⁷ Jiho-jihní spolupráce (South-South Cooperation) označuje rozvojové země, které společně pracují na hledání řešení společných rozvojových problémů (UNDP 2014).

Světová banka (WB) nebo Mezinárodní organizace práce (ILO). Jedním z výsledků takové zahraniční politiky bylo vytvoření světové zdravotní iniciativy UNITAID, jejíž cílem je usnadnit přístup k léčbě HIV/AIDS, malárie nebo tuberkulózy. Další iniciativou prezidenta bylo vytvoření Skupiny přátel Venezuely (Group of Friends of Venezuela)⁸, která ve Venezuele pomohla zabránit vypuknutí občanské války.

Zapojení do světových záležitostí nebylo jedinou prioritou brazilské zahraniční politiky. Intenzivně se zapojovala také v rámci jihoamerické integrace. Brazílie začala úzce spolupracovat s ostatními státy v regionu. Vzájemné ekonomické a politické vztahy přispěly k rozvoji a stabilitě regionu. Roku 2008 vznikla Unie jihoamerických států (UNASUR) založená na politické dimenzi a spojující veškeré státy Jižní Ameriky. Politické sjednocení Jižní Ameriky bylo důležitým krokem k širší integraci Latinské Ameriky (Amorim 2010: 227–230). Záslouhou Brazílie vzniklo také v roce 2011 Společenství států Latinské Ameriky a oblasti Karibiku (CELAC), které nahradilo dřívější Skupinu Rio založenou v roce 1986 (de Almeida 2010: 165).

Mírou zapojení da Silvovy administrativy nejen v regionu, ale i ve světě, získala Brazílie jistou prestiž a bezpochyby se zařadila mezi státy využívající soft power. Poskytovala humanitární pomoc po celém světě, zejména pak v afrických zemích. Zaměřila se na budování a udržení stabilních demokracií v Jižní Americe. Celou regionální integraci jak ekonomickou i politickou pozvedla na vyšší úroveň a výrazně zvýšila svoji šanci stát se regionální mocností v Latinské Americe.

⁸ Do skupiny byly zapojeny tyto státy: Brazílie, Chile, Mexiko, Portugalsko, Španělsko a USA (Amorim 2010: 225).

3.3 BRAZÍLIE ZA PREZIDENTKY DILMY ROUSSEFFOVÉ

Způsob, jakým je nahlíženo na Brazílii, se v posledních několika letech dramaticky změnil. Před několika desetiletími byla Brazílie zemí zmítanou diktátorským režimem, později tíživou hospodářskou situací, hyperinflací a množstvím dluhů. I přes veškerá tato úskalí se Brazílie stala stabilní demokracií a jednou z největších ekonomik světa. Po několika letech ekonomického rozmachu se však v současné době potýká s poklesem růstu.

Prezidentka Dilma Rousseffová, pocházející ze středo-levicové Strany pracujících, převzala prezidentské křeslo po da Silvovy 1. ledna 2011. V této době vypadala budoucnost Brazílie velmi dobře. Země profitovala z obrovské poptávky zejména asijských zemí po jejím zboží. Díky obchodu s Asií se Brazílie oproti jiným státům rychle vzpamatovala z globální finanční krize z roku 2008 a stala se atraktivní destinací pro zahraniční kapitál. Mocnosti po celém světě začaly považovat Brazílii za důležitého světového hráče. Na regionální úrovni Brazílie také zaznamenala značný posun vpřed. Úpadek Argentiny a přesměrování mexické ekonomiky do Severní Ameriky otevřelo Brazílii prostor pro bezpečné vedení regionu Latinské Ameriky prostřednictvím nových regionálních organizací jako UNASUR a CELAC. Během prvního volebního období prezidenty Rousseffové se však hospodářský růst Brazílie začal zpomalovat (Meyer 2014: 5; Trinkunas 2014: 1).

Brazílie je největší ekonomikou v Latinské Americe. Od roku 2004 zaznamenala přímo hospodářský *boom*, zapříčiněný velkou mezinárodní poptávkou. Zejména ze strany Číny, která ve velkém odebírala brazilské komodity jako maso, cukr, sója, železná ruda a ropa. Hospodářská expanze byla posílena i domácí spotřebou brazilské střední třídy. Na přelomu desetiletí ale ceny komodit začaly klesat, a s tím i ekonomický růst (Meyer 2014: 6). Rousseffová se snažila slabší mezinárodní poptávku kompenzovat zvýšením domácí spotřeby. Přijala novou hospodářskou politiku známkou jako *Brasil Maior* (“Větší Brazílie“), která

zahrnovala snížení daní, financování domácí výroby prostřednictvím Brazílské rozvojové banky, zadávání veřejných zakázek a omezení dovozu. Tato opatření pomohla udržet nezaměstnanost na minimu. Kupní síla občanů se však oslabil a narušila se také národní konkurenceschopnost. Brazílská centrální banka byla nucena změnit kurz a přijmout pevnější finanční politiku (Meyer 2014: 6–7). Mnozí analytici tvrdí, že tento pomalý hospodářský růst způsobují problémy, se kterými se Brazílie potýká trvale. Jde například o nedostatečnou infrastrukturu, vysoké náklady na pracovní sílu, nízkou kvalifikaci či nadměrnou administrativní zátěž (Meyer 2014: 7).

Vzhledem k zhoršujícím se životním podmínkám brazílské střední vrstvy, probíhaly během roků 2013/2014 po Brazílii vlny protestů. Prezidentka Rousseffová vyzvala zákonodárce k přijetí tzv. paktů, které zahrnovaly politické reformy, fiskální odpovědnost a řadu jiných opatření, týkajících se vzdělávání, zdravotnictví či veřejné dopravy. Zatímco tento návrh Kongresem neprošel, přijaty byly alespoň menší změny týkající se voleb a opatření proti korupci. Brazílský Kongres také zvýšil výdaje na projekty veřejné dopravy (Meyer 2014: 8–9). Protože se Brazílie potýkala s velkým nedostatkem lékařů, byl vytvořen program *Mais Médicos* (“Více lékařů“), který umožnil tisícům zahraničních lékařů pracovat v chudých a odlehlých oblastech Brazílie. Lékaři přicházeli nejčastěji z Argentiny, Portugalska, Španělska či Kuby (The Economist 2013).

V létě roku 2014 hostila Brazílie Mistrovství světa ve fotbale, který pro stát znamenal mnoho finančních ztrát. Země se tak ocitla v ještě větších finančních problémech. Další finanční zátěž bude pro Brazílii znamenat konání Olympijských her 2016 v Rio de Janeiro.

Co se týče zahraniční politiky, Rousseffová se rozhodla pokračovat ve stopách svého předchůdce. Existují však rozdílné názory zda došlo k oslabení nebo naopak posílení regionální politiky. Za Rousseffové klesl význam prezidentské diplomacie a role prezidenta při vyvažování různých pohledů na zahraniční politiku státu. Rousseffová vnímala potenciál Brazílie stát se regionální mocností. Jejím cílem byla zejména podpora regionální integrace v rámci

uskupení MERCOSUR a UNASUR. Obchod mezi členskými státy byl, i přes nepřízeň dopadů hospodářské krize z roku 2008, vyšší než na mezinárodní úrovni. Sdružení volného trhu MERCOSUR je pro Brazílii významným nástrojem, který umožňuje Brazílii levně vyvážet své výrobky. Prostřednictvím regionálních organizací se také Brazílie snažila zajišťovat bezpečnost regionu a podporovat zde demokratické hodnoty (Saraiva – Gratius 2013).

Jednou ze strategií brazilské zahraniční politiky byla diskuze o posílení úzké spolupráce mezi Brazílií a Argentinou. Tento bod zahraniční politiky byl velmi důležitý, neboť Argentina je jedním z hlavních odběratelů brazilských komodit a naopak. Dalším prostorem pro spolupráci těchto zemí byla například oblast jaderné energie nebo infrastruktury (de Jesus 2014: 24). Hlavními tématy integrace mezi Brazílií a státy Uruguay a Paraguay byla spolupráce v oblasti bezpečnosti, veřejné policie, infrastruktury či vědy a techniky. Rozvoj obchodu, infrastruktury, průmyslu, veřejné politiky a energetiky byl naopak klíčový ve vztahu mezi Brazílií a Venezuelou (de Jesus 2014: 25).

Demokracie je základní podmínkou pro regionální integraci jak v rámci MERCOSURu, tak i UNASURu, a Brazílie je jejím přesvědčeným zastáncem. Na počátku administrativy Rousseffové se oba tyto bloky ocitly v politické krizi, neboť v roce 2012 byl ve členském státě Paraguay narušen demokratický pořádek. Brazílie prohlásila, že taková situace není slučitelná se základními principy obou organizací, a proto byla státu Paraguay částečně pozastavena činnost v MERCOSURu i UNASURu. Zatímco stát Paraguay, jehož Kongres blokoval přistoupení Venezuely do MERCOSURu, byl vyčleněn, Venezuela se do MERCOSURu připojila jako plnohodnotný člen (de Jesus 2014: 25). Tento krok přinesl určité výhody, ale i problémy související s obchodem v rámci celní unie. Venezuela totiž nebyla plně nakloněna modelu celní unie mezi členskými státy. A právě celní unie je jedním z nástrojů Brazílie k zachování soudržnosti států v regionu (Saraiva – Gratius 2013). Stejně jako za vlády bývalého prezidenta da Silvy, Rousseffová pokračovala v udržování dobrých obchodních

vztahů s Evropskou unií. V současné době je hlavním tématem zóna volného obchodu mezi státy EU a MERCOSURu (Kursa 2015).

Na podzim roku 2014 se v Brazílii konaly prezidentské volby. Dilma Rousseffová byla opět zvolena do prezidentské funkce, i přes ne zrovna příznivou ekonomickou situaci, která přetrvávala po celé její funkční období. První prezidentské období Dilmy Rousseffové přineslo Brazílii mnoho dobrého. Podařilo se udržet nezaměstnanost na nejnižší úrovni, snížit chudobu a sociální nerovnost mezi občany. Brazílie zvýšila svoji pozici v regionálních uskupeních a výrazně se podílela na fungování vztahů uvnitř regionu Latinské Ameriky. Zasadila se o vznik nového uskupení CELAC, které sdružuje veškeré státy Latinské Ameriky. Zároveň bylo toto období pro Brazílii nepříznivé, vzhledem k přetrvávající ekonomické stagnaci, které vláda Rousseffové nedokázala zabránit. Ani prognózy na rok 2015 nejsou příznivé. Ukazují, že ekonomický růst se rozhodně nezvýší, HDP na hlavu se sníží o 1 procento a inflace se mírně sníží (The Economist 2014). Je otázkou, zda vzhledem k takové ekonomické situaci nezanevře Brazílie na obchod, financování regionálních projektů a zajišťování bezpečnosti v regionu Latinské Ameriky, a raději se nebude angažovat pouze globálně.

4 POSTAVENÍ BRAZÍLIE V REGIONU LATINSKÉ AMERIKY

4.1 VYMEZENÍ REGIONU LATINSKÉ AMERIKY

Při bližším zkoumání a definování regionu či panregionu Latinské Ameriky se setkáváme s řadou rozporů, zejména při vymezení jeho severní hranice. Obecně však můžeme region Latinské Ameriky rozdělit na několik subregionů: Jižní Ameriku, Střední Ameriku, Mexiko a oblast Karibiku, který je spíše chápán jako přechodový region. Politické a kulturní hranice Latinské Ameriky se začaly formovat až s příchodem evropských koloniálních mocností v 16. a 17. století, které ovlivnily dnešní podobu regionu (Being Latino 2010; Piknerová 2011: 48–49). Od 15. století byla Latinská Amerika rozdělena mezi kolonizátorské země Španělsko a Portugalsko. Později se připojily i další koloniální mocnosti jako Francie, Velká Británie nebo Nizozemsko. Nezávislosti se většina států Latinské Ameriky dočkala již v první polovině 19. století. Začaly zde vznikat levicové a pravicové diktátorské republiky, do jejichž politiky často zasahovaly Spojené státy americké (Piknerová 2011: 69–70).

Latinská Amerika se rozkládá přibližně na 23 milionech čtverečních kilometrů. Tvoří ji 20 republik a 10 zámořských území (Being Latino 2010). Její severní hranici tvoří Mexiko. Pokud bychom však chtěli Latinskou Ameriku vymezit kulturně a ne geograficky, právě hranice Mexika a USA je oblastí, ve které se mísí latinská kultura s anglosaskou, a tudíž se stává velmi diskutabilní, zda ji ještě můžeme do Latinské Ameriky zařadit. Jižní hranici regionu tvoří souostroví Ohňová země (Piknerová 2011: 49). Východní hranici obtéká Tichý oceán a západní Atlantický oceán.

Název Latinská Amerika vznikl díky převaze obyvatelstva mluvícího románskými/latinskými jazyky (Being Latino 2010). V souvislosti s označením Latinské Ameriky se můžeme setkat s několika dalšími alternativními názvy jako Iberoamerika či Hispanoamerika. Tato označení však nemohou být chápána jako

přesná synonyma Latinské Ameriky, neboť jsou vždy spojena pouze s určitou kulturní oblastí. Například Iberoamerika odkazuje na státy mluvící románskými jazyky (španělským či portugalským jazykem). Termín Hispanoamerika už označuje pouze státy Latinské Ameriky mluvící španělsky. Hispanoamerika tedy zahrnuje velkou část regionu, avšak bez lusofonní Brazílie (Piknerová 2011: 52). Mimo španělsky nebo portugalsky mluvící státy, zahrnuje Latinská Amerika i státy a zámořská území, ve kterých převažuje jazyk francouzský (Francouzská Guyana), anglický (Guayna, Belize, Jamajka) či nizozemský (Surinam).

Vzhledem k osídlování evropskými mocnostmi představuje Latinská Amerika etnicky velmi různorodý region. Převážnou část obyvatel Karibiku tvoří potomci černošských otroků a mulatů. Na pevninské části regionu převládají míšenci bělošského obyvatelstva a indiánů a potomci evropských kolonizátorů. Původní indiánské obyvatelstvo se nachází převážně v Bolívii a Peru, kde tvoří až polovinu obyvatel⁹.

Mezi státy Latinské Ameriky panují obecně přátelské vztahy, které je možné pozorovat například v množství integračních procesů. Přestože zde od nezávislosti latinskoamerických států proběhlo několik územních sporů, nejednalo se o konflikty velkého rozsahu. Jedním z důvodů je až na výjimky identita regionu, která je spojena se španělskou či portugalskou kulturou. Dalším důvodem je, že region byl dlouhou dobu pod vlivem Spojených států amerických, a byl tak udržován mimo mezinárodní dění (Hrabálek 2014). Sociální konflikty v jednotlivých zemích jsou ale častějším jevem. I přes snahy latinskoamerických států snížit chudobu a nerovnost mezi občany, Latinská Amerika patří k regionům s největšími sociálními rozdíly. Velmi rozšířeným jevem po celé Latinské Americe jsou tzv. slumy¹⁰. Chudoba a z velké části pocit nerovnosti poté mohou mezi občany vyvolávat konflikt. Příklady států s velkou

⁹ Geografické rozhledy (2010). *Populační vývoj světa (3. část) Amerika* (<http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/04/22-23.pdf>, 14.3.2015).

¹⁰ Provizorní domy postavené z různorodého materiálu na okraji velkých měst. Lidé, kteří žijí ve slumech jsou většinou chudí a nekvalifikovaní a málo vzdělaní. Tito lidé jsou vyloučeni z běžné společnosti (Rogler 1967: 507–508).

mírou sociálních konfliktů jsou například Peru, Bolívie nebo Argentina (UNDP 2013: 23).

Po desetiletích ekonomického rozvoje je v současné době Latinská Amerika na rozcestí. Ekonomický rozmach na přelomu tisíciletí rozšířil střední třídu o více než jednu třetinu celé populace. Nyní však státům Latinské Ameriky hrozí menší ekonomický růst, než jaký předpověděla Hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibik (CEPAL) (přibližně 2 procenta ročně)¹¹. Zpomalení tempa růstu je způsobeno několika faktory jako například klesajícími cenami komodit, zpomalením ekonomického růstu v Číně či změnami v americké měnové politice (The World Bank 2014). Čína a Spojené státy americké se v posledních letech staly významnými spojenci některých států Latinské Ameriky. Čína směřuje velkou finanční podporu zejména do Brazílie, Argentiny a Mexika. Například jedním z čínských projektů je vybudování železnice mezi Jižní a Střední Amerikou přes Panamskou šíji (Carroll – Branigan 2011; Piknerová 2011: 70). Vztahy s USA udržují především státy Střední Ameriky, například Mexiko. Mexiko a USA spolupracují na ochraně mexicko-amerických hranic, redukcí neoprávněné migrace a boji proti obchodu s drogami¹². Společně se Spojenými státy americkými a Kanadou je Mexiko také členem Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA)¹³.

Cílem států Latinské Ameriky je posílení vlivu regionu jako takového na mezinárodní scéně. Za tímto účelem se snaží o ekonomickou a politickou jednotu prostřednictvím regionálních uskupení jako je Andské společenství, MERCOSUR, CARICOM či UNASUR. Některé státy poté navazují partnerství i na světové úrovni. Například Brazílie je členem uskupení IBSA, jehož členem je dále Indie a Jihoafrická republika nebo členem uskupení BRICS, které

¹¹ Knowledge Wharton (2015). *Latin America in 2015: Manufacturing Aces, Commodity Bases and Basket Cases* (<http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/latin-america-in-2015-growth-for-some-trouble-for-others/>, 15.3.2015).

¹² Bureau of Western Hemisphere Affairs (2014). *U.S. Relations with Mexico* (<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35749.htm>, 17.3.2015).

¹³ Severoamerická zóna volného obchodu (NAFTA) vznikla v roce 1994 a stanovuje pravidla obchodu a investic mezi Kanadou, Spojenými státy americkými a Mexikem (NAFTA Now 2012).

sdužuje mimo Brazílie, Indie a Jihoafrické republiky ještě Rusko a Čínu (Piknerová 2011: 74). Státy Latinské Ameriky také uzavřely strategické partnerství se státy Evropské unie, jehož cílem je podpora biregionální spolupráce v oblastech týkajících se bezpečnosti, lidských práv, životního prostředí, energetiky či technologických inovací¹⁴.

Největším subregionem Latinské Ameriky je Jižní Amerika, která zahrnuje 12 nezávislých států¹⁵ a 3 zámořská území¹⁶. Brazílie je rozlohou a počtem obyvatelstva největší zemí Jižní Ameriky. Především do této oblasti také směřuje brazilská zahraniční politika. Brazílie zde prosazuje nejen ekonomickou jednotu regionu, ale i politickou jednotu prostřednictvím uskupení UNASUR (Latinská Amerika Dnes 2010). To, jak se Brazílie chová v regionu Latinské Ameriky a zároveň to, jak ji samotnou ostatní státy vnímají, určuje její postavení a vliv.

4.2 BRAZÍLIE A JEJÍ VZTAH K REGIONU LATINSKÉ AMERIKY

Brazilská federativní republika, jak zní oficiální název, je rozlohou největším a zároveň nejlidnatějším státem Latinské Ameriky. Rozloha státu činí necelých 9 milionů čtverečních kilometrů a tvoří jej 26 států a 1 federální distrikt s hlavním městem Brasíliá. Přestože většina obyvatel v Latinské Americe hovoří španělsky, oficiálním jazykem v Brazílii je portugalština. Ostatními nejčastěji používanými jazyky v Brazílii je španělština a angličtina. Vzhledem k příbuznosti španělského a portugalského jazyka je ale komunikace s ostatními státy regionu z velké části srozumitelná. Od roku 1994 je brazilskou měnou real (MVZ 2015).

¹⁴ Evropská komise (2009). Komise předkládá novou vizi pro vztahy EU s Latinskou Amerikou (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-1385_cs.htm, 14.3.2015).

¹⁵ Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Ekvádor, Guyana, Kolumbie, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay, Venezuela.

¹⁶ Falklandské ostrovy, Francouzská Guyana, Jižní Georgie a Sandwichovy ostrovy (Latinská Amerika Dnes 2010).

Konec bipolární konfrontace přinesl nové příležitosti pro Brazílii. Od té doby Brazílie rozšířila agendu zahraniční politiky, začala se více zajímat o vztahy uvnitř regionu Latinské Ameriky a podporovat zde ekonomickou a politickou spolupráci. Prostřednictvím zahraniční politiky začala Brazílie utužovat své postavení v regionu (Spektor 2010: 192).

Jedním z nejdůležitějších faktorů, které formovaly brazilskou zahraniční politiku vůči ostatním státům v regionu, je geografická poloha Brazílie, neboť chování států se do jisté míry odvíjí od toho, jakými státy jsou obklopeny. Nepřátelské chování (například zbrojení) či přátelské chování (například integrační proces) poté formuje celý region. Na rozdíl od některých států regionu bylo teritoriální vývoj Brazílie výsledkem spíše úspěšného diplomatického jednání. Protože se Brazílie nacházela v relativně stabilním regionálním prostředí, formovala podle toho svoji zahraniční politiku. Přestože po většinu 20. století působily v některých státech Latinské Ameriky vojenské vlády, málokdy došlo na použití vojenské síly. Proto se Brazílie zaměřila více na ekonomický, nežli na vojenský rozvoj země (de Lima – Hirst 2006: 21–23).

Brazílie ušla v regionální politice velkou cestu. Ještě v 80. letech nebylo běžné, aby brazilští státníci navštěvovali sousední země jako Peru či Kolumbii. Přesto k určitému sbližování mezi státy regionu docházelo, a to prostřednictvím Skupiny Rio, která byla založena v roce 1986. Dříve tomu tak nebylo, ale dnes tvoří zahraniční cesty, mezinárodní setkání či oficiální summity mezi státy regionu nezbytnou součást zahraniční politiky. Za prezidenta da Silvy se regionální spolupráce stala jednou z hlavních priorit zahraniční politiky Brazílie (Spektor 2010: 192).

Brazílie se zapojila do vytváření regionálních institucí v regionu. Společně s Argentinou iniciovala vznik společného trhu MERCOSUR, který měl zajišťovat vyšší míru spolupráce mezi těmito dvěma státy. Do společenství byly přizvány ještě státy Paraguay a Uruguay, vzhledem k jejich zeměpisné poloze mezi Brazílií a Argentinou. Brazílie se stala hlavní silou MERCOSURu, jehož

prostřednictvím utužuje svoji roli v regionu Latinské Ameriky, a aspiruje tak na pozici regionální mocnosti (Spektor 2010: 193).

V roce 2000 Brazílie uspořádala první summit představitelů všech států Jižní Ameriky, kde zahájila rozhovory o spojení MERCOSURu a Andské skupiny v Unii jihoamerických států. Brazílie dala jasně najevo, že jí vztahy mezi sousedními státy nejsou lhostejné. Rozhodla se, že nebude dále tolerovat nestabilitu některých zemí a napříč regionem začala prosazovat demokratické hodnoty. Pomohla zabránit převratu v Paraguayi, zapojila se do územního sporu mezi Peru a Ekvádorem a v roce 2002 se chopila příležitosti zabránit vojenskému převratu ve Venezuele. V roce 2004 byla Brazílie pověřena OSN vedením stabilizační mise na MINUSTAH na Haiti (Spektor 2010: 193–194).

Brazílie nesouhlasila se zasahováním USA do vnitřních záležitostí regionu, jako tomu bylo po většinu 19. a 20. století. V rámci ekonomické a politické emancipace regionu se stala jedním z největších odpůrců Americké zóny volného obchodu (FTAA), jejíž iniciátorem byly Spojené státy americké. Plán tak nebyl nikdy plně realizován (Piknerová 2011: 54).

I přes relativně intenzivní brazilskou regionální politiku je možné v některých státech regionu pozorovat silné proti-brazilské cítění. Jedná se například o Paraguay, Uruguay, Bolívii a Argentinu. V důsledku toho některé sousední státy nutně neshledávají Brazílii regionální mocností a nemyslí si, že Brazílie je spolehlivým patronem regionálního pořádku. Problémem brazilského regionalismu je také rozdělení zahraniční politiky mezi prezidenta a ministra zahraničí, čímž se mohou stát jednání o zahraničních aktivitách obtížnější, zejména v případě zjevného rozporu mezi oběma aktéry. Brazilské regionální politice v některých případech nenahrává ani veřejné mínění brazilských občanů, kteří často omezují legitimitu regionálního zapojení Brazílie poukazováním na slabiny domácí politiky (Spektor 2010: 195–196).

Matias Spektor (2010: 197) nabízí více důvodů intenzivního regionálního nasazení Brazílie v Latinské Americe, než jen touhu stát se regionální mocností.

Jedním z nich je, že regionalismus Brazílie je pouze odrazem širšího aktivismu ve světě. Na druhou stranu, vzestup Brazílie v regionu je možný vysvětlit obecným růstem i ostatních zemí Latinské Ameriky, tedy ne pouze Brazílie.

4.3 BRAZÍLIE VE VZTAHU K OSTATNÍM ASPIRUJÍCÍM MOCNOSTEM V REGIONU

Dle Detlefa Nolteho (2007: 893) je jedním z kritérií regionální mocnosti uznání a respekt ostatních států uvnitř i vně regionu. Přestože Brazílie o sobě přemýšlí jako o regionální mocnosti, v regionu Latinské Ameriky působí několik regionálních rivalů, jejichž regionální politika se střetává s tou brazilskou. Takové země jsou nazývány regionálními mocnostmi druhého řádu (*secondary regional powers*) a často prosazují politiku, která je v rozporu ze zájmy Brazílie (viz 2. kap.). Do skupiny sekundárních regionálních mocností v Latinské Americe je možné zařadit Argentinu, Mexiko a Venezuelu. Andrés Malamud (2011: 1), vědecký pracovník působící na Univerzitě v Lisabonu, tvrdí, že vzhledem k soupeření jiných mocností v regionu a relativnímu nedostatku zdrojů, bychom měli Brazílii považovat spíše za střední mocnost, dokud nezíská uznání ostatních států v regionu a stane se regionální mocností.

Významnými rivaly Brazílie, kteří zpochybňují její postavení v regionu jako regionální mocnosti, jsou Argentina a Mexiko. Oba státy disponují poměrně rychle se rozvíjející ekonomikou, velkým územím, množstvím obyvatelstva a značnými přírodními zdroji. Často se také zapojují do regionálního a světového dění (Malamud 2011: 10–11). Přestože se Brazílie považuje za regionální mocnost, Argentina chápe jejich vzájemné postavení jako rovnocenné, neboť jsou si tyto země navzájem důležitými obchodními partnery.

Vztahy mezi Brazílií a Argentinou se postupem času proměňovaly. Po většinu 19. a 20. století chovaly tyto státy k sobě vzájemnou nedůvěru a odcizení. Od 70. let 20. století se státy začaly sblížovat a později, i přes jisté napětí, spolupracovat

(Mariano 2013: 119). Jedním z důležitých kroků ke sblížení Argentiny a Brazílie bylo vytvoření Hospodářské komise pro Latinskou Ameriku a oblast Karibiku (ECLAK/CEPAL). Bližší vztahy však navázaly až během 80. let, kdy v obou státech docházelo k postupnému přechodu z diktátorského režimu na režim demokratický a Brazílie označila Argentinu za strategického partnera. Postupně docházelo k integraci států prostřednictvím smluv o rozvoji a spolupráci (například PICE). Vše vyvrcholilo v roce 1991, kdy Argentina a Brazílie podepsaly Smlouvu z Asunciónu a daly tak vzniknout uskupení MERCOSUR. V roce 1991 byla vytvořena Brazílsko-argentinská agentura pro evidenci a kontrolu jaderných materiálů (ABACC). Hlavním cílem agentury je zajištění, že všechny jaderné materiály budou použity pouze pro mírové účely¹⁷. I přes výrazný pokrok ve spolupráci zůstávají vztahy mezi oběma státy napjaté (Klonsky – Hanson – Lee 2012; Mariano 2013: 120–121).

Ačkoli Argentinu pojí k Brazílii nejen úzká obchodní vazba, neváhá v určitých otázkách spolupracovat s jinými státy na úkor Brazílie. Příkladem může být nevyjádření podpory Brazílii ve snaze získat vlivnější postavení v Radě bezpečnosti OSN. Brazílii a ostatní státy, které žádaly reformu stálých a nestálých členů Rady bezpečnosti, podpořily země jako Velká Británie či Francie. Argentina a Mexiko společně s Itálií, Jižní Koreou a Pákistánem však reformě členů Rady bezpečnosti silně odporovaly. Argentina se také rozhodla nepodpořit brazilského kandidáta na post generálního ředitele Světové obchodní organizace v roce 2005 a naopak podpořila kandidáta z Uruguaye. Státy sdružené v MERCOSURu tedy nebyly schopné se dohodnout pouze na jediném kandidátovi. Co se týče stabilizační mise MINUSTAH, zde Brazílie naopak podporu regionu získala. Přesto se ukázalo, že ne vždy má Brazílie při budování světových zájmů jednotnou podporu regionu Latinské Ameriky (Malamud 2011: 9–10).

Mexiko je důležitým hráčem v regionu Latinské Ameriky. Po Brazílii je druhou největší ekonomikou v regionu. Disponuje rozsáhlým územím a poměrně

¹⁷ Center for Nonproliferation Studies (2013). *Brazilian-Argentine Agency for Accounting and Control of Nuclear Materials* (<http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/abacc.pdf>, 22.3.2015).

vysokým počtem obyvatelstva. Na tomto základě lze Mexiko považovat za potencionálního rivala Brazílie v boji o pozici regionální mocnosti. V oblasti obchodu se však nejvíce orientuje na sever amerického kontinentu. Příkladem je vznik uskupení NAFTA, které přiblížilo Mexiko více Spojeným státům americkým na úkor Jižní Ameriky, kde získala větší vliv Brazílie. Brazílie se necítí Mexikem příliš ohrožena, tudíž vztahy mezi těmito státy nejsou nepřátelské. Přesto mezi státy panuje určitá nevyřčená soutěživost. Například negativní postoj Mexika k reformě stálých členů Rady bezpečnosti OSN, kterou Brazílie prosazovala (Seabra 2012: 1–2). Založením UNASURu dala Brazílie jasně najevo, že bude rozlišovat mezi tím, co se děje v Jižní Americe a co v mexické sféře vlivu, tedy Střední Americe. V případě, že by tedy Mexiko ohrožovalo postavení Brazílie, jednoduše jej vyloučí ze svého regionu a sféry vlivu (Malamud 2011: 11; Seabra 2011: 2).

Ve snaze diverzifikovat svoji ekonomiku, Mexiko v současné době pracuje na nárůstu obchodu nejen s Brazílií, ale i s ostatními státy Latinské Ameriky. Velmi častým produktem, kterým Mexiko přehlcuje brazilský trh, jsou automobily (Martinez – Soto 2015). Oba státy se dohodly, že budou spolupracovat na projektech dvou státem řízených ropných společností – mexického Pemexu a brazilského Petrobrasu (Sat 2013). Region Latinské Ameriky v současné době vytváří prostředí pro vzestup Brazílie a útlum Mexika. Přesto George Friedman (2010: 112–113) ve své knize Příštích sto let, předpovídá globální vzestup Mexika na konci 21. století.

Venezuelu Brazílie nechápe jako velkou hrozbu. Venezuela podporuje odlišné strategické cíle a její politika je založena na využití ropného bohatství jako prostředku k vytvoření politických aliancí. Během vlády Huga Cháveze získala Venezuela na svoji stranu několik států Latinské Ameriky jako je Bolívie, Ekvádor, Kuba a několik dalších států v Karibiku a Střední Americe (Malamud 2011: 12). V roce 2004 společně s Kubou založila uskupení Bolívarský svaz pro lid naší Ameriky (ALBA). Postupně se k uskupení přidaly další státy Latinské Ameriky (Springerova 2009: 270–271).

Dlouhodobým problémem mezi Brazílií a Venezuelou byl odlišný názor na vznik a fungování Banky jihu a jihoamerického plynovodu. Banka vznikla v roce 2007 a důvodem vzniku bylo odpoutání se od washingtonských institucí jako je Mezinárodní měnový fond či Světová banka. Založení Banky jihu již dlouho prosazoval venezuelský prezident Chávez. Brazílie nejprve projekt odmítala, nakonec se ale k němu připojila. Banka jihu je určena pouze pro půjčky jihoamerickým státům. Venezuela proto nemůže banku využívat k prosazování svého vlivu na Kubě či v Nikaragui. Návrh na jihoamerický plynovod již u Brazílie neprošel, a proto nebyl nikdy realizován (Kántor 2009; Springerová 2009: 273).

Během vlády da Silvy a Huga Cháveze udržovaly státy úzké politické vazby. Spolupracovaly v oblasti ropy, výroby hnojiv či obchodu s kávou (Gomez 2013). Po smrti Huga Cháveze v roce 2013 Brazílie poněkud zmírnila podporu nového prezidenta Nicolase Madury. Brazílská prezidentka Dilma Rousseffová přesto zůstává Madurovým spojencem i přes určitou nespokojenost s jeho vládnutím. Rousseffová byla znepokojena protivládními pouličními protesty v roce 2014 a také Madurovým odmítnutím spolupracovat s opozičními lídry, neboť hlavním cílem Brazílie je podpora demokracie a ekonomické stability v regionu (Winter 2014). Aby posílila regionální instituce a zároveň nebyla vnímána negativně, působí Brazílie především prostřednictvím regionálních organizací jako MERCOSUR, UNASUR či CELAC. Dosáhnout takovou strategií nějakého cíle je ale většinou pomalejší než bilaterální jednání. Kromě toho se Brazílie více zajímá o ústavní krize nebo nedemokratické odstranění prezidenta, než o procedurální aspekty jako je svoboda slova, což je přesně problém viditelný ve Venezuele. Přesto se od Brazílie očekává, že převezme roli regionálního mediátora a pokusí se zmírnit napětí mezi vládou a opozicí ve Venezuele (Stuenkel 2014).

Mezi státy, které narušují regionální politiku Brazílie patří také Paraguay. Paraguay v žádném případě nelze považovat za mocnost, přesto je schopna Brazílii uškodit. Vzhledem k poloze státu mezi Brazílií a Argentinou se snaží

Paraguay se svými sousedy udržovat neutrální vztahy. Zároveň ale navazuje blízké vztahy se Spojenými státy americkými a Taiwanem, čímž ohrožuje postavení Brazílie v regionu Latinské Ameriky. Například úzký vztah Paraguaye a Taiwanu znemožňuje MERCOSURu uzavřít mezinárodní smlouvu s Čínskou lidovou republikou (Malamud 2011: 12).

Jak už bylo zmíněno podpora a uznání ostatních států regionu jsou pro regionální mocnost klíčové. V případě Latinské Ameriky relativně velké množství států nesouhlasí s hlavními cíli brazilské zahraniční politiky. Některé státy dokonce zpochybňují její postavení jako regionální mocnosti. Dle Malamuda (2011: 19–20) brazilské ambice v regionu klesají. Cílem Brazílie již není integrovat Latinskou Ameriku do jednoho regionálního bloku, ale pouze stabilizovat region. Naopak nezbytným cílem Brazílie je upevňování globálních vztahů.

5 ROLE BRAZÍLIE V LATINSKOAMERICKÉ INTEGRACI

Snahy o vytvoření většího celku v Latinské Americe můžeme sledovat již v 19. století v období krátce po nezávislosti. Tehdejším iniciátorem spojení států byl Simon Bolívar, který realizoval v roce 1821 projekt Velká Kolumbie¹⁸. Od té doby bylo v Latinské Americe zahájeno několik pokusů o regionální spolupráci. Integrovaná uskupení mají v Latinské Americe posílit ekonomické i politické vztahy. Prostřednictvím ekonomické spolupráce vytvořit společný trh a prostřednictvím politické spolupráce posílit postavení jednotlivých států v mezinárodním prostředí (Hrabálek 2014; Springerová 2009: 252). Výraznější regionální spolupráce se projevila až v 60. letech 20. století ve spojení s tzv. starým regionalismem. Integrace byla v té době založena na hospodářské spolupráci. Od 50. let se v Latinské Americe začal prosazoval model ISI, který měl vést k rozvoji ekonomik a snížení závislosti latinskoamerických států na vývozu mimo region. Inspirací pro ekonomickou spolupráci v Latinské Americe bylo Evropské hospodářské společenství (Springerová 2009: 254–256).

V průběhu 90. let 20. století proběhly v Latinské Americe změny, které v mnoha ohledech zvýšily mezinárodní prestiž regionu. Na jedné straně došlo k oživení regionálních integračních projektů, které byly již od 80. let zapomenuty. Například založení společenství MERCOSUR v roce 1991 dalo impuls k obnovení Andské skupiny (založení Andské zóny volného obchodu v roce 1993), Středoamerického společného trhu (MCCA) nebo Karibského společenství (CARICOM). Do popředí se dostal nový regionalismus, velmi odlišný od regionalismu, který bylo možné vidět v Latinské Americe v 60. a 70. letech, kdy vznikla například Andská skupina nebo Latinskoamerické sdružení volného obchodu (LAFTA), založené na rozvoji exportu mezi členskými státy. Na druhé straně od 90. let je možné pozorovat v Latinské Americe snahy o politickou spolupráci ve větší míře než dříve. Představitelé států regionu začali

¹⁸ Velká Kolumbie zahrnovala území dnešní Venezuely, Kolumbie, Panamy a Ekvádoru. Postupně se od projektu oddělily státy Venezuela a Ekvádor. V roce 1831 došlo k rozpadu celého uskupení (Springerová 2009: 252).

pravidelně komunikovat v rámci regionálních i světových fór, a začali tak rozvíjet regionální identitu Latinské Ameriky. Jedním z úspěchů takové integrace je vznik Unie jihoamerických států v roce 2008, která spojuje všechny jihoamerické státy (Cooper – Heine 2009: 10–11).

5.1 BRAZÍLIE A MERCOSUR (Společný trh jihu)

Společenství MERCOSUR lze označit za nejambicióznější projekt 90. let 20. století. MERCOSUR byl založen roku 1991 na základě smlouvy z Asunciónu a spojil dva odvěké latinskoamerické rivally Brazílii a Argentinu. K zakládající smlouvě se připojily také Uruguay a Paraguay. Cílem společenství bylo vybudování společného trhu mezi členskými státy, ustanovení společného vnějšího celního tarifu, přijetí společné obchodní politiky, koordinování makroekonomických politik a harmonizace legislativy. Inspirací pro vznik MERCOSURu byl evropský integrační proces (Hrabálek 2014; Springerová 2009: 267).

V roce 1994 byl přijat dodatkový protokol z Ouro Preto ke smlouvě z Asunciónu, jehož prostřednictvím získal MERCOSUR mezinárodně právní subjektivitu a institucionální strukturu¹⁹. I přes zavedení institucionální struktury byla kooperace mezi státy vedena spíše na mezinárodní úrovni. Brazílie, jako nejsilnější stát MERCOSURu, tak získala na fungování společenství velký vliv. V roce 2006 bylo rozhodnuto o přijetí Venezuely. Paraguay však neprojednala ratifikaci, a tím bránila Venezuele do společenství vstoupit. Venezuela se stala oficiálním členem MERCOSURu až v roce 2012, kdy bylo členství Paragwaye v MERCOSURu pozastaveno z důvodu nedemokratického chování. K plné participaci na MERCOSURu bylo přizváno také Chile. Rozhodlo se však do společenství nevstoupit, neboť jeho vývozní tarify byly výrazně nižší než tarify členských států. Společně s Bolívií, Kolumbií, Ekvádorem a Peru patří

¹⁹ International Democracy Watch (2012). *Mercosur* (<http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/mercosur>, 24.3.2015).

Chile mezi tzv. přidružené státy MERCOSURu, přičemž Bolívie je považována téměř za právoplatného člena. Tyto státy mají přístup k trhům všech členských států, ale nemají plné hlasovací právo (de Jesus 2014: 25; Klonsky – Hanson – Lee 2012; Springerová 2009: 268).

Celní unie byla zahájena v roce 1995. Od té doby bylo možné pozorovat nárůst vnitroregionálního obchodu. Koncem 90. let došlo k velkým makroekonomickým problémům dvou největších ekonomik MERCOSURu, a to Brazílie a Argentiny. V roce 1999 byla Brazílie donucena devalvovat svoji měnu. Protože Brazílie byla hlavním tahounem společenství, došlo v té době k oslabení obchodu mezi všemi členskými státy a naopak k nárůstu vývozu mimo region Latinské Ameriky (Springerová 2009: 267). Devalvace brazilské měny a omezení obchodu mělo výrazný destabilizující vliv na hospodářskou situaci v Argentině. V roce 2002 argentinská vláda taktéž přistoupila k devalvaci měny. K obnově hospodářství obou zemí tehdy výrazně přispěl Mezinárodní měnový fond a obchod v rámci MERCOSURu opět vzrostl (van de Wiel 2013). Za prezidenta da Silvy vzrostl brazilský obchod v rámci členských států z 8,8 miliard amerických dolarů v roce 2002 na 36,6 miliard amerických dolarů v roce 2008. Od roku 2008 začal obchod kvůli hospodářské krizi opět klesat (Amorim 2010: 227–228). Zhoršily se i vztahy mezi Brazílií a Argentinou, neboť import velkého množství brazilského zboží do Argentiny bránil obnově argentinského průmyslu. Argentina se rozhodla chránit domácí přebytek a částečně zablokovala dovoz produktů z členských států MERCOSURu (Klonsky – Hanson – Lee 2012).

Ačkoli byl MERCOSUR založen jako hospodářské společenství, později nabyla spolupráce mezi státy i politického rozměru. Členské státy se rozhodly, že mezi sebou nebudou respektovat žádné nedemokratické chování. Podepsaly protokol Ushuaia, který stanovil že, pokud by se členský stát choval nedemokraticky, bude ostatními státy z MERCOSURu dočasně vyloučen. Protokol byl použit například v roce 2012 proti státu Paraguay, jehož členství v MERCOSURu bylo pozastaveno kvůli podezření z nedemokratického odvolání prezidenta Fernanda Luga. O prozatímní vyloučení Paraguaye z MERCOSURu se zasloužila zejména

Brazílie²⁰. Postupně se státy začaly zajímat také o lidská práva. V současné době je agenda čím dál více politizována (Klonsky – Hanson – Lee 2012).

Snahy Brazílie o regionální integraci je možné vysledovat již v 70. letech 20. století. Výrazný vliv Brazílie na formování regionálních společenství se však projevil až v 90. letech, kdy Brazílie iniciovala založení MERCOSURu. Brazílská ekonomika byla a je závislá na exportu, a proto Brazílie považovala za důležité podporovat regionální hospodářskou spolupráci. Prostřednictvím MERCOSURu se také Brazílie snaží zajišťovat regionální bezpečnost (Wagner 2012: 3).

Z hlediska regionální integrace, je MERCOSUR velmi důležitým projektem. Vytváří nejen společný trh ale i vhodné prostředí ke komunikaci a umírňování sporů mezi dnes již třemi konkurenčními státy Brazílií, Argentinou a Venezuelou (Maldaner 2010: 32). Klíčovým problémem MERCOSURu je výrazná asymetrie členských států. Brazílie má obrovský trh ve srovnání s Paraguayí, Uruguayí dokonce i Argentinou. Její obchod tvoří až 76 procent celkového objemu obchodu v rámci MERCOSURu. Výrazný rozvoj brazilské ekonomiky v regionu Latinské Ameriky pomohl Brazílii nasměřovat obchod i do ostatních světových regionů, zejména do Asie. Analytici ostatních členských zemí poukazují na to, že Brazílie získává většinu výhod plynoucích z MERCOSURu a ostatní země ji nejsou schopné konkurovat (Maldaner 2010: 43–47). Za účelem zmírnit dopady ekonomické nerovnováhy byl vytvořen strukturální fond FOCEM, který slouží k financování programů na podporu strukturální konvergence, rozvoje soutěživosti a sociální soudržnosti. Příspěvky Brazílie tvoří 70 procent celkové částky. Nejvíce finančních prostředků z fondu čerpají Paraguay a Uruguay. I přes výrazné ekonomické rozdíly, celkový objem obchodu všech členských států od vzniku MERCOSURu výrazně vzrostl (Maldaner 2010: 42).

Založením MERCOSURu Brazílie mnoho získala a málo ztratila. Z předchozího textu vyplývá, že z fungování společenství profituje ze všech členů jednoznačně

²⁰ The Guardian (2012). *Paraguay's ousted president, Fernando Lugo, denounces 'parliamentary coup'* (<http://www.theguardian.com/world/2012/jun/24/paraguay-president-fernando-lugo>, 25.3.2015).

nejvíce a to jak v ekonomické, tak politické sféře. Co se týče ekonomické oblasti, Brazílie navázala relativně dobré vztahy s Argentinou, která se pro ni stala důležitým obchodním partnerem. MERCOSUR pomáhá navazovat Brazílii přátelštější vztahy nejen se členskými státy, ale i s ostatními státy v Latinské Americe. Tato spolupráce vedla k prohloubení vztahů, navázání politického dialogu a omezení sporů i mezi jednotlivými regionálními uskupeními. Pod záštitou Brazílie došlo k dohodě mezi státy MERCOSURu a Andského společenství, která dala vzniknout nové mezinárodní organizaci UNASUR v regionu Latinské Ameriky. Ukázalo se také, že Brazílie je ochotná poskytnout výhody slabším členům uskupení, i když by to znamenalo výdaje pro Brazílii samotnou, což dokazuje její závazek k podpoře regionální integrace. MERCOSUR se taktéž stal nástrojem Brazílie jak prosazovat demokratické principy v regionu a jak zajišťovat regionální bezpečnost.

5.2 BRAZÍLIE A UNASUR (Unie jihoamerických národů)

Po Společném trhu jihu MERCOSUR, se stala organizace UNASUR jednou z dalších platform Brazílie k prosazování regionální politiky. Na rozdíl od MERCOSURu, UNASUR je především fórum pro politická jednání, vnitrostátní kooperaci v oblasti infrastruktury, obranu a další témata týkající se vztahů mezi členskými státy. Tato jednání jsou do značné míry ve prospěch brazilské vlády, která získává vliv na regionální i globální úrovni (Saraiva – Gratius 2013).

UNASUR je primárně brazilskou iniciativou, neboť Brazílie za fungování organizace sleduje vlastní zájmy jako například politickou stabilitu regionu nebo snahu dosáhnout postavení regionální mocnosti (Springerová 2009: 272). Za vznikem UNASUR viděla Brazílie možnost stabilizovat vztahy se všemi státy Jižní Ameriky a vytvořit blok států, který bude vyvažovat americké mocenské zájmy v regionu (Saraiva – Gratius 2013).

Vzniku UNASUR předcházelo několik jednání, jejichž cílem bylo propojení dvou existujících uskupení MERCOSURu a Andského společenství národů (CAN). Roku 2004 vzniklo v peruánském Cuzcu Jihoamerické společenství národů (CSN). I přes odlišné zájmy a sporadické střety zúčastněných, Brazílie úspěšně dovedla předchozí jednání do konce. V roce 2007 bylo CSN přejmenováno na Unii jihoamerických národů. Začalo se jednat o zakládající smlouvě a její následné ratifikaci. Oficiálně UNASUR vznikla v roce 2008 na summitu v Brazílii za přítomnosti nejvyšších představitelů všech zemí Jižní Ameriky. Cílem organizace byla politická a ekonomická integrace, energetická politika, investice a rozvoj infrastruktury mezi členskými státy (Springerová 2009: 272–273).

V současné době slouží fórum především k uklidnění vztahů a vyřešení krize ve Venezuele²¹. V minulosti se UNASUR společně se Skupinou Rio angažovala v diplomatickém sporu mezi Kolumbií a jejími sousedy Venezuelou a Ekvádorem. Situace byla uklidněna a ukázalo se, že státy v Latinské Americe jsou schopné vyřešit regionální problémy bez cizí (americké) pomoci. V roce 2012 podepsaly členské státy dodatek týkající se posílení, zachování a ochrany demokratických institucí v rámci členů UNASUR. V případě, že některý ze států poruší demokratický řád, komise má právo pozastavit jeho činnosti v organizaci. Organizace odsoudila za nedemokratické chování například puč v Hondurasu v roce 2009. Dále také nedemokratické odvolání paraguayského prezidenta Fernanda Luga v roce 2012 (Flannery 2012).

Problémem Unie jihoamerických států je spolupráce v ekonomickém sektoru, když brazilská ekonomika představuje přibližně 60 procent celkové ekonomické produkce (Flannery 2012). Otázkou také je, jaký vliv do budoucna bude mít na UNASUR brazilské mimoregionální angažmá v uskupeních jako BRICS.

²¹ Crisisgroup (2015). Time for UNASUR to Defuse the Crisis in Venezuela (<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/media-releases/2015/latin-america/statement-time-for-unasur-to-defuse-the-crisis-in-venezuela.aspx>, 1.4.2015)

5.3 BRAZÍLIE A CELAC (Společenství latinskoamerických a karibských států)

Třetí organizací, která slouží k prosazování brazilských regionálních zájmů je CELAC, která byla založena v roce 2011. Zatímco MERCOSUR a UNASUR pokrývají pouze část, i když ne malou, regionu Latinské Ameriky, CELAC zahrnuje veškeré latinskoamerické státy.

Budoucnost uskupení ve velké míře závisí na vývoji vztahů mezi Brazílií a dalším důležitým regionálním hráčem Mexikem. Přestože je mexická ekonomika orientovaná na export do USA, v současnosti se rýsuje i větší zapojení Mexika do ekonomiky v rámci Latinské Ameriky. Pro Brazílii představuje CELAC zejména fórum pro uplatňování svého regionální vlivu a také jakousi protiváhu vůči Organizaci amerických států (OAS). OAS zahrnuje veškeré státy amerického kontinentu. Dominantní postavení zde mají Spojené státy americké, tudíž Brazílie v rámci OAS jen těžko prosazuje vlastní regionální zájmy. Naopak CELAC je pro Brazílii ideální organizací, kde má možnost projevit své regionální ambice. Avšak není zde jedinou zemí, která by se chtěla prosadit v rámci regionu, musí počítat s ostatními vlivnými státy jako Mexiko, Argentina nebo Venezuela (Saraiva – Gratius 2013).

V roce 2014 oficiálně vzniklo Fórum mezi Společenstvím latinskoamerických států a Čínou. Vliv Číny v latinskoamerických státech roste. Dochází k prohlubování obchodních a hospodářských vztahů. Fórum by dále mělo vést k posílení tzv. jiho-jihní spolupráce. Mimo Čínu by státy CELAC měly také zájem na spolupráci s Evropskou unií (Saraiva – Gratius 2013).

CELAC je velmi mladá organizace. Až postupem času se ukáže, zda znamená více, než jen symbol nezávislosti latinskoamerických zemí na Spojených státech amerických.

6 BRAZÍLIE A SPORTOVNÍ DIPLOMACIE

Státy prosazující hodnoty soft power zaměřují svoji zahraniční politiku na témata jako je ochrana životního prostředí, odzbrojování, humanitární intervence či sportovní a kulturní diplomacie. Během vlády prezidenta da Silvy Brazílie výrazně posílila svoji pozici v Latinské Americe i ve světě. Mimo jiné vsadila na budování důvěry prostřednictvím líbivé zahraniční politiky. Jedním z častých prostředků její zahraniční politiky je právě sportovní diplomacie. V roce 2014 Brazílie pořádala Mistrovství světa ve fotbale. V současné době se připravuje na hostování letních Olympijských her 2016, které se budou konat v brazilské metropoli Rio de Janeiro.

Pořádání světových sportovních akcí je výsadou bohatých rozvinutých států. Sportovní diplomacie nabízí neformální platformu pro dialog a budování důvěry mezi státy a možnost, jak ukázat hospodářský i politický potenciál země. Brazílie se snaží prostřednictvím sportovní diplomacie vytvořit si „image“ regionální mocnosti. Jako „fotbalová země“ využila Brazílie hostování Mistrovství světa ve fotbale 2014 k prezentaci sebe samotné. Jejím cílem bylo ukázat svoji sílu nejen na fotbalovém hřišti ale i mimo něj (Hindley 2014). Celkový výstup fotbalového mistrovství byl však rozporuplný. I přes ne zrovna výborné ekonomické podmínky přetrvávající v zemi, se Brazílie rozhodla investovat do nového stadionu uprostřed Amazonie, za který zaplatila stovky miliard korun. Celé hostování fotbalového mistrovství mělo být symbolem brazilské prosperity a moci. Avšak nejen že se brazilské národní mužstvo neumístilo tak, jak předpokládalo, ale celé mistrovství ještě k tomu doprovázely demonstrace brazilských občanů, kteří protestovali proti obrovským investicím brazilské vlády do sportu v čase chudoby a nevyřešených sociálních problémů (Růžička 2014).

V současné době v Brazílii probíhají přípravy na letní Olympijské hry 2016 v Riu. Brazílie je první latinskoamerickou zemí, která bude Olympijské hry hostit. A právě schopnost zafinancovat Olympijské hry je dalším prostředkem

Brazílie, jak si zajistit mezinárodní prestiž. Podle viceprezidenta Mezinárodní olympijské komise Johna Coatese však Brazílie není na hry připravená v mnoha ohledech. Současnou situaci dokonce hodnotí jako velmi kritickou. Již teď panují velké obavy, že Brazílie nestihne dokončit všechna sportoviště a veškerou infrastrukturu. Nejen proti Mistrovství světa ve fotbale, ale i proti hostování Olympijských her, protestovali nespokojení občané Brazílie, kteří tak výstavbu sportovišť ještě více pozdrželi (Gibson 2014).

Prostřednictvím sportovní diplomacie se Brazílie snaží zaujmout svět. Přilákat turisty a investory. Poukázat na přírodní scenérie, sambu, brazilské jídlo a kulturu. Otázkou je, zda si Brazílie může dovolit utratit stovky miliard za konání Olympijských her, aniž by to na ni nemělo ekonomický dopad.

7 ZÁVĚR

Konec studené války zapříčinil mnoho změn v mezinárodním systému. Nově vytvořený multipolární (uni-multipolární) systém výrazně posunul politickou a ekonomickou moc ve světě, s čímž souvisí vzestup regionálních mocností. Pojem regionální mocnost je v současné době hojně užívaný mezi teoretiky mezinárodních vztahů. Jeho přesná definice však neexistuje. Každý autor, který pracuje s pojmem regionální mocnosti, stanoví vlastní kritéria, která daný stát musí splňovat, aby mohl být nazýván regionální mocností. Tato kritéria mohou být shodná i odlišná od kritérií ostatních autorů, neboť každý z nich přikládá význam jiným věcem. Proto se můžeme setkat s různými názory na to, zda je či není daný stát regionální mocností.

Brazílie nebyla vždy demokratickou zemí s ekonomickým potenciálem. Ještě před několika desetiletími byla zemí postiženou diktátorským režimem, nepříznivou hospodářskou situací, hyperinflací, množstvím dluhů, vysokou mírou chudoby a sociální nerovnosti. V 80. letech 20. století prošla Brazílie demokratizací. Následující desetiletí se neslo v duchu ekonomických a sociálních reforem a upevňování demokratického režimu. Od té doby si Brazílie prošla řadou vzestupů a pádů, které ji nasměrovaly do vedoucí pozice v Latinské Americe.

Cílem této bakalářské práce bylo prostřednictvím zkoumání brazilské zahraniční politiky stanovit, zda Brazílie splňuje či nesplňuje podmínky regionální mocnosti v Latinské Americe. V následujících odstavcích budu uvádět důležité znaky regionálních mocností, na jejichž základě následně rozhodnu, zda Brazílie tyto znaky splňuje či nikoliv.

Brazílie představuje největší, nejlidnatější a nejrozvinutější stát v regionu Latinské Ameriky. Důležitým faktorem, který odjakživa formuje její zahraniční politiku, je její poloha. Strategické umístění může napomoci státu získat výrazný vliv na státy uvnitř regionu. Přestože v Latinské Americe proběhlo několik

ozbrojených konfliktů, neměly celoregionální charakter. Brazílie se tedy mohla soustředit na ekonomický a politický rozvoj. Vojenský rozvoj země nebyl příliš potřebný. Proto se i v současné době Brazílie přiklání k hodnotám soft power. Podmínku, že regionální mocnost musí disponovat relativně velkým územím a velkým počtem obyvatelstva tedy Brazílie splňuje.

Snad veškeré definice regionální mocnosti obsahují stejné kritérium a to, že regionální mocnost musí být ekonomicky silným státem, který hraje důležitou roli v oblasti obchodu nejen napříč regionem ale i globálně. Ještě v 90. letech 20. století se Brazílie potýkala s nepříznivou ekonomickou situací, kterou se pokusil vyřešit tehdejší ministr financí, následně prezident, Fernando Cardoso. Pomocí Real plánu se snažil stabilizovat dosavadní brazilskou ekonomiku. Brazílie začala ve větší míře obchodovat s ostatními státy v regionu Latinské Ameriky. Jako člen MERCOSURu si pomalu začala budovat svůj ekonomický vliv v regionu. Ke konci 90. let se Brazílie opět ocitla v hospodářské krizi a byla nucena devalvovat svoji měnu. Tato situace výrazně ovlivnila obchod mezi státy Latinské Ameriky. Brazílie na to doplatila opětovným ochlazením vztahů s Argentinou, která představovala nejdůležitějšího brazilského obchodního partnera. Z těžké hospodářské situace vyvedl zemi až nově zvolený prezident Luiz Inácio da Silva v roce 2003. Za jeho vlády začala Brazílie ekonomicky vzkvétat. Da Silvovou strategií byla diverzifikace obchodních partnerů. Brazílie tak prohloubila své vztahy jak se státy regionu prostřednictvím organizací MERCOSUR a UNASUR, tak i s ostatními globálními ekonomickými mocnostmi jako jsou USA, Čína, Rusko, Indie nebo Jihoafrická republika. Protože Brazílie obchodovala nejčastěji s rozvíjejícími se státy, dopad globální hospodářské krize z roku 2008 na ni neměl příliš velký vliv. Brazílie tak mohla neustále upevňovat svoji pozici v regionu prostřednictvím ekonomické moci. V současné době je Brazílie v regionu Latinské Ameriky největší ekonomikou. Následuje jí Mexiko a Argentina, ale jejich růst HDP je výrazně nižší, než ten brazilský. Naopak údaje HDI (*Human Development Index*) staví Brazílii až za Argentinu, Venezuelu i Mexiko. Argentina a Mexiko představují pro Brazílii strategické obchodní partnery v Latinské Americe, přesto velké množství

produktů vyváží Brazílie do asijských zemí. Nejnovější výsledky ukazují na ekonomický propad Brazílie. Přesto je neustále ekonomickou jedničkou v Latinské Americe. Kritérium regionální mocnosti být ekonomickou mocností, která ovlivňuje regionální i globální obchod, tedy Brazílie splňuje. Jak si povede do budoucna, a jestli ji nedožene Mexiko, je otázkou.

Regionální mocnost by měla být schopna svojí zahraniční politikou ovlivňovat regionální dění ať už na ekonomické, politické nebo bezpečnostní úrovni. Měla by také disponovat potřebnými materiálními a ideologickými schopnostmi, které ovlivňují chování ostatních států v regionu. Brazílie prosazuje svůj vliv zejména prostřednictvím různých regionálních organizací. Přestože je Brazílie členem MERCOSURu již od počátku 90. let, teprve za vlády prezidenta da Silvy získala pomocí regionální spolupráce prestiž v Latinské Americe. Po dlouhou dobu nebylo možné vysledovat v Latinské Americe snahy o regionální spolupráci založenou na politické bázi. Nedovolovalo to částečně nedemokratické uspořádání některých zemí. Více prostoru proto dostala integrace na ekonomické úrovni a bilaterální dohody mezi jednotlivými státy. Část politické agendy bylo obsaženo ve smlouvách MERCOSURu, z větší části je však MERCOSUR ekonomickou organizací. V roce 2008 vznikla na podnět Brazílie Unie jihoamerických států. Na rozdíl od MERCOSURu se stala hlavně politickou platformou sdružující dva spolky MERCOSUR a Andské společenství. Brazílie získala prostřednictvím UNASURu významný vliv na politickou a bezpečnostní sféru v Jižní Americe. V roce 2011 iniciovala vznik Společenství latinskoamerických a karibských států. Tato organizace slouží Brazílii k prosazování regionálních zájmů napříč celým regionem Latinské Ameriky. Co se týče materiálních a ideologických schopností, Brazílie disponuje velkými zásobami nerostných surovin a značnou ekonomickou silou. Stala se patronem demokracie v Latinské Americe a snaží se zajišťovat bezpečnost v regionu. Pro Brazílii je také typické využívání sportovní a kulturní diplomacie. Tyto kritéria tedy Brazílie taktéž splňuje.

I přes intenzivní zapojení Brazílie v Latinské Americe je možné v některých státech vyzorovat silné proti-brazilské cítění. Uznání státu za regionální mocnost ostatními státy v regionu považují někteří teoretici mezinárodních vztahů za důležité kritérium určující regionální mocnost. Jak je možné vidět, Brazílie toto kritérium ne úplně splňuje. V rámci Latinské Ameriky existuje mnoho států, které nesouhlasí s regionální politikou Brazílie. Například Argentina již několikrát vystoupila proti Brazílii. Mimo Argentinu musí také Brazílie počítat s Mexikem a Venezuelou, které mohou brazilskou pozici v regionu silně narušit.

Pro regionální mocnost je typické poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Právě podpora chudých států byla jedním z principů da Silvovo zahraniční politiky a jeho nástupkyně Dilma Rousseffová v tomto pokračuje. Za prezidenta da Silvy se Brazílie začala ztotožňovat s rolí regionální mocnosti. Jako ekonomicky nejsilnější stát v Latinské Americe začala poskytovat značné finanční obnosy slabším státům v regionu. Nyní investuje například do průmyslu, infrastruktury, školství či nových technologií. Rozvojovou pomoc poskytuje i mimo svůj region. Aktivně se zapojuje do rozvojové problematiky OSN nebo se angažuje v boji proti HIV/AIDS, malárii a tuberkulóze prostřednictvím světové zdravotnické iniciativy UNITAID. I toto kritérium tedy Brazílie splňuje.

Brazílie se cítí být regionální mocností a splňuje většinu potřebných kritérií. Je součástí geograficky vymezeného regionu. Má velký vliv na otázky týkající se regionu a tento vliv uplatňuje pomocí regionálních uskupení. Disponuje dostatečnými ekonomickými, materiálními a ideologickými zdroji, které využívá k prosazování své moci. Má schopnost ovlivňovat nejen regionální, ale i globální dění. Poskytuje rozvojovou pomoc a dohlíží na bezpečnost v regionu Latinské Ameriky. Je ale opravdu regionální mocností v Latinské Americe? I přesto, že ji některé státy v regionu za regionální mocnost nepovažují, není zde vlivnějšího aktéra, který by se role regionální mocnosti ujal. Argentina, Mexiko ani Venezuela v současné době nepředstavují pro Brazílii velkou hrozbu. Dle mého názoru ji tedy můžeme nazývat regionální mocností. Protože se ale v současné

době výrazně zapojuje do světového dění, otázka do budoucna zní, zda Brazílie dokáže vyvážit své regionální a globální priority.

8 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Amorim, Celso (2010). Brazilian Foreign Policy under President Lula (2003 – 2010). *Revista Brasileira de Política Internacional* 53, s. 214 – 240.

Being Latino (2010). *What is Latin America? Countries of Latin America Defined by Language* (<http://www.beinglatino.us/comunidad/what-is-latin-america-%E2%80%93-countries-of-latin-america-defined-by-language/>, 12.3.2015).

Bethell, Leslie (2010a). Brazil as Regional Power in Latin America or South America? *SAIIA Policy Briefing* 13, s. 1-4.

Bethell, Leslie (2010b). Brazil: regional power, global power. *Open Democracy* 8. 6. 2010.

Bureau of Western Hemisphere Affairs (2014). *U.S. Relations with Mexico* (<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35749.htm>, 17.3.2015).

Cabada, Ladislav – Šanc, David (2011). Makroregiony v geopolitice a politické geografii. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol.; *Panregiony ve 21. století. Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 7–16.

Carrasco, Enrique R. – William, Sean (2012). Emerging Economies after the Global Financial Crisis: The Case of Brazil. *Northwestern Journal of International Law & Business* 33 (1), s. 81.

Carroll, Rory – Branigan, Tania (2011). China plans Colombian rail link to challenge Panama canal. *The Guardian*. 14.2.2011 (<http://www.theguardian.com/world/2011/feb/14/china-rail-link-challenge-panama-canal>, 14.3.2015).

Center for Nonproliferation Studies (2013). *Brazilian-Argentine Agency for Accounting and Control of Nuclear Materials* (<http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/abacc.pdf>, 22.3.2015).

Cooper, Andrew F. – Heine, Jorge (2009). *Which way Latin America? Hemispheric politics meets globalization* (New York: United Nation University).

Crisisgroup (2015). *Time for UNASUR to Defuse the Crisis in Venezuela* (<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/media-releases/2015/latin-america/statement-time-for-unasur-to-defuse-the-crisis-in-venezuela.aspx>, 1.4.2015).

- de Almeida, Paulo Roberto (2010). Never Before Seen in Brazil: Luis Inácio Lula da Silva's grand diplomacy. *Revista Brasileira de Política Internacional* 53 (2), s. 160–167.
- de Jesus, Viego Santos Vieira (2014). The Benign Multipolarity: Brazilian Foreign Policy Under Dilma Rousseff. *Journal of International Relations and Foreign Policy* 2 (1), s. 19–42.
- de Lima, Maria Regina Soares – Hirst, Monica (2006). Brazil as an intermediate state and regional power: action, choice and responsibilities. *International Affairs* 82 (1), s. 21–40.
- Edwards, Todd L. (2008). *Brazil: A Global Studies Handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, Inc.).
- Evropská komise (2009). *Komise předkládá novou vizi pro vztahy EU s Latinskou Amerikou* (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-1385_cs.htm, 14.3.2015).
- Flemes, Daniel – Nolte, Detlef (2010). Introduction. In: Flemes, Daniel, *Regional Leadership in the Global System: Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing Company), s. 1–14.
- Friedman, George (2010). *Příštích sto let* (Praha: Argo a Dokořán).
- Geografické rozhledy (2010). *Populační vývoj světa (3. část) Amerika* (<http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/04/22-23.pdf>, 14.3.2015).
- Gibson, Owen (2014). Rio 2016 Olympic preparations damned as 'worst ever' by IOC. *The Guardian*. 29.4.2014 (<http://www.theguardian.com/sport/2014/apr/29/rio-2016-olympic-preparations-worst-ever-ioc>, 29.3.2015).
- Gomez, Marcel (2013). *Relations between Brazil and Venezuela after Chávez* (<http://lo-de-alla.org/2013/05/relations-between-brazil-and-venezuela-after-chavez/>, 21.3.2015).
- Harold, Trinkunas (2014). *Brazil's rise. Seeking Influence on Global Governance* (<http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2014/04/24-brazils-rise-trinkunas/trinkunas-brazils-rise.pdf>, 28.3.2015).
- Hindley, David (2014). The World Cup – an exercise in soft power that did not go to plan for Brazil. *The Conversation*. 11.7.2014 (<http://theconversation.com/the-world-cup-an-exercise-in-soft-power-that-did-not-go-to-plan-for-brazil-28939>, 26.3.2015).

- Hirst, Monika (2009). An Overview of Brazilian Foreign Policy in the 21st Century. *SAIA Policy Briefing* 6, s. 1–4.
- Hrabálek, Martin (2014). Aktuální rozvojové problémy Latinské Ameriky. *Mendelova univerzita v Brně*. 9.11.2014 (<http://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/index.pl?opora=7399>, 15.3.2015).
- Huntington, Samuel (1999). The Lonely Superpower. *Foreign Affairs* 78 (2), s. 35–49.
- Hurrell, Andrew (2010). Regional Powers and the Global System from a Historical Perspective. In: Flesher, Daniel, *Regional Leadership in the Global System: Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing Company), s. 15–27.
- International Democracy Watch (2012). *Mercosur* (<http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/mercosur>, 24.3.2015).
- Kappel, Robert (2011). The Challenge to Europe: Regional Powers and the Shifting of the Global Order. *Intereconomics* 46 (5), s. 275–286.
- Kántor, Lukáš (2009). Může být alternativou Banka Jihu? *Literární noviny*. 14.5.2009 (<http://www.literarky.cz/component/content/article/784-me-byt-alternativou-banka-jihu>, 26.3.2015).
- Klonsky, Joanna – Hanson, Stephanie – Lee, Brianna (2012). Mercosur: South America's Fractious Trade Bloc. *Council on Foreign Relations*. 31.6.2012 (<http://www.cfr.org/trade/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc/p12762>, 19.3.2015).
- Knowledge Wharton (2015). Latin America in 2015: Manufacturing Aces, Commodity Bases and Basket Cases. *Wharton University of Pennsylvania*. 9.1.2015 (<http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/latin-america-in-2015-growth-for-some-trouble-for-others/>, 15.3.2015).
- Kursa, David (2015). Brazílie. *Euroskop* (<https://www.euroskop.cz/9119/sekce/brazilie/>, 28.3.2015).
- Latinská Amerika Dnes (2010). *Jižní Amerika* (<http://latinskaamerikadnes.cz/jizni-amerika/>, 12.3.2015).
- Malamud, Andrés (2011). A Leader Without Followers? The growing Divergence Between the Regional and Global Performance of Brazilian Foreign Policy. *Latin American Politics and Society* 53 (3), s. 1–24.

- Maldaner, Luis Felipe (2010). MERCOSUR – Advantages and Disadvantages from the Brazilian Perspective. *Hankuk University of Foreign Studies* 23 (1), s. 31–56.
- Mariano, Karina Lilia Pasquariello (2013). Two to Tango: An Analysis of Brazilian-Argentine Relation. *Brazilian Political Science Review* 7 (1), s. 118–121.
- Martinez, Ana Isabel – Soto, Alonso (2015). Exclusive: Brazil seeks to block return to free trade in autos with Mexico – sources. *Reuters*. 12.2.2015 (<http://www.reuters.com/article/2015/02/12/us-mexico-brazil-autos-exclusive-idUSKBN0LG2XW20150212>, 19.3.2015).
- Mercopress (2014). *Two decades of the Real, the currency that helped Brazil trust financial stability* (<http://en.mercopress.com/2014/07/02/two-decades-of-the-real-the-currency-that-helped-brazil-trust-financial-stability>, 27.2.2015).
- Meyer, Peter J. (2014). Brazil: Political and Economic Situation and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. 27.4.2014 (<http://fas.org/sgp/crs/row/RL33456.pdf>, 4.3.2015).
- MVZ (2015). *Brazílie. Základní informace o teritoriu* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/brazilie/, 15.3.2015).
- Nabers, Dirk (2010). Power, Leadership and Hegemony in International Politics. In: Flemes, Daniel, *Regional Leadership in the Global System: Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing Company), s. 51–69.
- NAFTA Now (2012). *North American Free Trade Agreement* (http://www.naftanow.org/about/default_en.asp, 14.3.2015).
- Nolte, Detlef (2010). How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics. *Review of International Studies* 36 (4), s. 881 – 901.
- Nye, Joseph (2011). *The Future of Power* (New York: Public Affairs).
- Nye, Joseph (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs* 88 (4), s. 160–163.
- Piknerová, Linda (2011). Latinská Amerika. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol.; *Panregiony ve 21. století. Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 47–78.

- Pio, Carlos (2013). Brazil. Political and Economic Lessons From Democratic Transitions. *Council on Foreign Relations*. 18.5.2013 (<http://www.cfr.org/democratization/brazil/p30811>, 19.2.2015).
- Political Database of the Americas (2005). *Federal Republic of Brazil/2002 Presidential Election* (<http://pdba.georgetown.edu/Elecdata/Brazil/pres02.html>, 27.2.2015).
- Rogler, Lloyd H. (1967). Slum neighborhoods in Latin America. *Journal of Inter-American Studies* 9 (4), s. 507–528.
- Růžička, Michal (2014). Vydavatelství Editorial: Sport jde příkladem v neudržitelném. *CSR Summit 2014*. 27.6.2014 (<http://www.csrsummit.cz/Sluzby/vydavatelstvi-1/csr-forum-6-2014/editorial-sport-jde-prikladem-v-neudrzitelnem.html>, 29.3.2015).
- Saraiva, Miriam Gomez – Gratius, Suzanne (2013). *Continental Regionalism: Brazil's Prominent Role in the Americas* (<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?id=164758>, 25.3.2015).
- Sat, Jan (2013). Mexico, Brazil agree to look into Pemex-Petrobras projects. *Reuters*. 26.1.2013 (<http://www.reuters.com/article/2013/01/26/mexico-brazil-energy-idUSL1N0AV12V20130126>, 21.3.2015).
- Seabra, Pedro (2012). Brazil and Mexico: Latin America in-between. *IPRIS Wiewpoints*. květen.2012 (<http://www.ipris.org/php/download.php?fid=723>, 21.3.2015).
- Spektor, Matias (2010). Brazil: The Underlying Ideas of Regional Policies. In: Flandes, Daniel, *Regional Leadership in the Global System: Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers* (Farnham: Ashgate Publishing Company), s. 191–204.
- Springerová, Pavlína (2009). Jihoamerická integrace: od ekonomických motivů k ideologickým? In: Waisová, Šárka a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 251–276.
- Stuenkel, Oliver (2014). Can UNASUR help Brazil stabilize Venezuela? *Post – Western World*. 31.3.2014 (<http://www.postwesternworld.com/2014/03/31/brazil-stabilize-venezuela/>, 26.3.2015).
- The Economist (2014). *Brazil's economy: After the election, the reckoning* (<http://www.economist.com/blogs/americasview/2014/11/brazils-economy>, 7.3.2015).

The Economist (2013). *Brazil's economy: Flying in doctors* (<http://www.economist.com/news/americas/21584349-government-imports-foreigners-reach-parts-locals-dont-want-flying-doctors>, 7.3.2015).

The Guardian (2012). *Paraguay's ousted president, Fernando Lugo, denounces 'parliamentary coup'* (<http://www.theguardian.com/world/2012/jun/24/paraguay-president-fernando-lugo>, 25.3.2015).

The World Bank (2014). *Latin America and Caribbean Overview* (<http://www.worldbank.org/en/region/lac/overview#1>, 12.3.2015).

UNDP (2014). *South-South Cooperation* (http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/focus_areas/focus_development_finance/south-south_cooperation.html, 3.3.2015).

UNDP (2013). *Understanding Social Conflict in Latin America* (<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/Understanding%20Social%20Conflict%20in%20Latin%20America%202013%20ENG.pdf>, 15.3.2015).

UNDP (2004). *Forging a Global South* (<http://www.ctc-health.org.cn/file/2012060807.pdf>, 9.3.2015), s. 1–24).

van de Wiel, Iris (2013). *The Argentine Crisis 2001/2002. Rabobank Economic Research. 23.8.2013* (<https://economics.rabobank.com/publications/2013/august/the-argentine-crisis-20012002-/>, 25.3.2015).

Winter, Brian – Boadle, Anthony (2014). *Leftist Dilma Rousseff narrowly wins re-election in Brazil. Reuters. 27.10.2014* (<http://in.reuters.com/article/2014/10/27/brazil-election-idINKBN0IG04M20141027>, 2.3.2015).

Winter, Brian (2014). *Brazil grows wary of Venezuela under Maduro, reduces support* (<http://www.reuters.com/article/2014/03/28/us-brazil-venezuela-idUSBREA2R0ZP20140328>, 22.3.2015).

World Leaders List (2015). *Brazil President List* (<http://www.worldleaderslist.com/brazil-presidentlist.php>, 2.3.2015).

9 RESUMÉ

This bachelor thesis is a case study that deals with the rise of Brazil as regional power. The aim of this thesis is to analyse foreign policy of Brazil in a region of Latin America and through obtained information determine whether Brazil meets conditions of regional power. This thesis provides an overview of the important matters which helped Brazil to gain an important position in region of Latin America.

To decide whether Brazil meets the conditions of regional power, first we have to look at Brazilian political and economical progress since its democratization. From quite poor and non-democratic country Brazil has managed to gain indispensable and dominant role in her region. Next the work deals with Brazilian position in Latin America and also with other rival countries like Argentina, Mexico and Venezuela which could threaten Brazil currently as well in the future. Brazil participates in many regional organizations. A membership in these organizations like MERCOSUR, UNASUR and CELAC are crucial for Brazil to show her regional power. So this is next part of my thesis. At the end the thesis also debates sport diplomacy through which Brazil seeks to recognition by other states not only in region but also around the world.

In conclusion bachelor thesis evaluates the results of research. Through information obtained in my work, I determine which condition of regional power Brazil fulfills and which not.